

Regeringsrättens domar i social- försäkringsmål

Januari 2005–december 2009
En rättsfallsöversikt

Utgivare: Försäkringskassan
Försäkringsprocesser

Upplysningar: Kjell Skoglund
010-116 96 10
kjell.skoglund@forsakringskassan.se

Hemsida: www.forsakringskassan.se

Verksamhetsområdet processjuridik ger ut rättsfallsöversikter för att sprida kännedom om Regeringsrättens praxis.

Denna rättsfallsöversikt innehåller referat av Regeringsrättens domar avkunnade under tiden januari 2005 t.o.m. december 2009. En tidigare rättsfallsöversikt avseende Regeringsrättens praxis har publicerats 2005 (RFV Anser 2005:1).

På Försäkringskassans vägnar

Kjell Skoglund
Chef
Verksamhetsområde processjuridik, Huvudkontoret

Innehåll

Sjukförsäkring	7
Sjukpenning och sjukpenninggrundande inkomst	7
RÅ 2005 ref. 52; Fråga om rätt till sjukpenning vid återinsjuknande	7
RÅ 2006 ref. 54; Kravet i 3 kap. 10 c § lagen om allmän försäkring att en försäkrad skall ha varit anmäld som arbetssökande hos arbetsförmedling för att under studieuppehåll få sjukpenning grundad på en vilande sjukpenninggrundande inkomst har inte ansetts vara uppfyllt när arbetsförmedlingen inte tagit emot någon anmälan från den försäkrade om att hon var arbetssökande.	8
RÅ 2006 ref. 56; En person som vid sidan av sin anställning som elevassistent och lärare haft ett uppdrag som kontaktperson har utan hinder av uppdraget ansetts ha rätt till en fjärdedels sjukpenning.	9
RÅ 2008 ref. 23; I ett mål om rätt till sjukpenning har vid bedömningen av nedsättningen av en försäkrads arbetsförmåga inte ansetts föreligga särskilda skäl att beakta andra omständigheter än rent medicinska.	10
RÅ 2009 ref. 2; Fråga om återbetalning av sjukpenning (I och II).	11
RÅ 2009 ref. 37; Enbart det förhållandet att en vistelse i ett land, vars klimat erbjuder möjlighet till regelbunden solning och salta bad, har en utläkande effekt på en försäkrads hudsjukdom innebär inte att s.k. förebyggande sjukpenning enligt 3 kap. 7 b § lagen om allmän försäkring kan utgå under vistelsen, eftersom denna inte innefattar någon i lagrummet avsedd behandling av sjukdomen.	12
RÅ 2009 ref. 102 (I); Sjukdomsbegreppet	13
RÅ 2009 ref. 102 (II); Sjukdomsbegreppet	13
Sjukersättning/aktivitetsersättning.....	15
RÅ 2006 ref. 17; En person som vid sidan av sin anställning bl.a. haft uppdrag för en bostadsrättsförening har inte ansetts berättigad till sjukbidrag eftersom hennes arbetsförmåga, med hänsyn till insatsernas omfattning, inte ansetts nedsatt med minst en fjärdedel.	15
RÅ 2008 ref. 15; En arbetslös försäkrad, som av medicinska skäl klarar endast ett fysiskt lättare, icke ryggbelastande halvtidsarbete med begränsad exponering för stress, har ansetts inte kunna utföra ett på arbetsmarknaden normalt förekommande arbete och har därför bedömts ha rätt till hel sjukersättning.	15
Föräldrapenning	17
RÅ 2006 ref. 32; Vid tillämpning av villkor i svensk lagstiftning om kvalifikationstid för rätt till föräldrapenning på sjukpenningnivå har beaktats tid då den försäkrade såsom arbetstagare har omfattats av Europeiska gemenskapernas sjukförsäkringssystem.	17
RÅ 2007 ref. 83; En Marie Curie-stipendiat som bedrivit forskning vid ett svenskt universitet har ansetts omfattas av den arbetsbaserade socialförsäkringen.	17
RÅ 2009 not. 52; Avstående från föräldrapenning	18
Tillfällig föräldrapenning.....	19
RÅ 2005 ref. 63; En förälder, vars barn omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, har deltagit i barnets inskolning i specialskola och har därvid ansetts ha rätt till tillfällig föräldrapenning enligt reglerna i 4 kap. 10 a § lagen om allmän försäkring, eftersom det i inskolningen ingått moment av behandling av barnet.	19
RÅ 2009 ref. 25; En försäkrad kan inte vägras tillfällig föräldrapenning på den grunden att han inte har gjort någon inkomstförlust under den tid han avstått från förvärvsarbete för vård av barn.	20

Handikappförmåner.....	21
Assistansersättning.....	21
RÅ 2008 ref. 17; Omfattningen av assistansersättningen till ett svårt funktionshindrat barn har bestämts utan beaktande av föräldraansvaret enligt föräldrabalken.	21
Handikappersättning	22
RÅ 2005 ref. 38; Vid prövningen av rätten till handikappersättning skall inte beaktas merutgifter som uppkommer efter det att den försäkrade har fyllt 65 år.	22
RÅ 2005 ref. 45; Fråga om beräkning av merkostnader vid handikappersättning.	22
RÅ 2007 ref. 67; Handikappersättning har tillerkänts en försäkrad som har behov av hjälp med hushållsgöromål ca två timmar per dag och har merkostnader om 2 700 kr per år.	23
RÅ 2008 ref. 27; Den omständigheten att en viss kostnad inte finns upptagen i Försäkringskassans allmänna råd utgör inte i sig skäl för att inte godta den som en merutgift som kan grunda rätt till handikappersättning.	24
RÅ 2008 ref. 81; Kostnad för s.k. fibromassage har inte godtagits som sådan merutgift som ska beaktas vid bestämmande av handikappersättning.	24
RÅ 2009 ref. 82 Vid prövningen av rätten till handikappersättning kan som merutgift godtas kostnader för läkemedel som inte omfattas av läkemedelsförmånerna.	25
Bilstöd.....	26
RÅ 2005 not. 127; Anpassningsbidrag.....	26
Vårdbidrag	27
RÅ 2007 ref. 66; Den period om minst sex månader som avses i 8 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag ska beräknas med utgångspunkt från när behovet av särskild tillsyn och vård uppkom, oavsett när ansökan om vårdbidrag ges in.	27
RÅ 2008 ref. 34; Vid bedömning av till vem av föräldrarna vårdbidrag ska betalas ut när barnet växelvis bor lika mycket hos båda föräldrarna, har i brist på bättre kriterier folkbokföringen fått vara avgörande.	27
RÅ 2009 ref. 7; Fråga om kammarrätts avgörande i mål om vårdbidrag gått utöver yrkandena i målet.	28
RÅ 2009 ref. 19; Länsrätten borde i mål om vårdbidrag inte ha avvisat ett överklagande i vad det avsåg ersättning för merkostnader som gick utöver dem som prövats av Försäkringskassan.	29
RÅ 2009 ref. 20; Vid bedömningen av rätten till vårdbidrag ska en skälighetsbedömning göras av barnens särskilda behov.	29
Pensionsförmåner	31
Omställningspension.....	31
RÅ 2006 ref. 30; Vid bedömningen av en kvinnas rätt till omställningspension har det ansetts att hon stadigvarande sammanbodde med sin före detta make vid dennes bortgång.	31
Arbetskadeförsäkring	32
RÅ 2005 ref. 46; Det förhållandet att en arbetslivsinriktad rehabilitering har avsett en kort utbildningstid har inte i sig ansetts utgöra hinder för beviljande av arbetsskadelivränta.	32
RÅ 2007 ref. 1; En tandskada orsakad av en körsbärskärna i en kaka som en försäljare, anställd vid ett kakelugnsmakeri, bjudits på av en kund vid besök i dennes bostad har ansetts utgöra en skada till följd av ett olycksfall i arbetet.	32
RÅ 2007 ref. 35; Ett olycksfall som inträffat på väg från sårbos bostad till arbetsplats har godkänts som sådant färdolycksfall som omfattas av lagen om arbetskadeförsäkring.	33
RÅ 2007 ref. 42; Tillämpning av principen om att den enskilde är försäkrad i "befintligt skick" inom arbetskadeförsäkringen.	34
RÅ 2009 not. 139; Visandedag – bevisregel	35

Bidrag	36
Barnbidrag	36
RÅ 2005 ref. 79; Barnbidrag för barn som står under föräldrarnas gemensamma vårdnad och som bor växelvis hos dem, ska – då fadern uppbär bidraget men föräldrarna är oense om vem som har rätt till det – betalas till modern efter anmälan av henne.	36
RÅ 2008 ref. 9; Ett barn som fötts i Thailand när hans far bedrivit studiestödsberättigande utbildning där har i ett mål om rätt till barnbidrag ansetts vara bosatt i Sverige	36
Underhållsstöd	37
RÅ 2007 ref. 26; Återkrav av belopp som felaktigt betalats ut som underhållsstöd har eftergetts.	37
RÅ 2008 ref. 68; En far har ansetts vara återbetalningsskyldig för underhållsstöd som har lämnats till hans barn för tid då det var fastställt att en annan man var far till barnet.	38
RÅ 2008 ref. 71; Underhållsstöd har lämnats till två barn. Återbetalningsskyldigheten för deras far, som driver ett företag som går med förlust, har bestämts genom en skälighetsbedömning.	38
RÅ 2008 ref. 80; Ett barn som varit folkbokförd hos modern men rent faktiskt bott hos sina morföräldrar har inte haft rätt till underhållsstöd eftersom det inte haft sådan anknytning till moderns hem och ekonomi att det ändå ansetts varaktigt bosatt där.	39
Bostadsbidrag	39
RÅ 2005 ref. 72; Preliminärt bostadsbidrag har, när ansökan kommit in till försäkringskassan under det löpande året, inte ansetts kunna bestämmas med beaktande av tiden före den månad då ansökningen kom in.	39
RÅ 2005 ref.75; Vid bestämmande av det slutliga bostadsbidraget har, när den vid taxeringen fastställda inkomsten omfattat längre tid än ett år, endast så stor del av inkomsten medräknats att den liksom det preliminära bostadsbidraget kommit att omfatta ett kalenderår.....	40
Övrigt.....	41
Rehabiliteringsersättning.....	41
RÅ 2007 ref. 31; Med hänsyn till syftet med en utbildning som omfattade 31 veckor har rehabiliteringsersättning tillerkänts en försäkrad för att delta i utbildningen trots att denna var avslutad först efter fyra år.	41
Processuellt	43
RÅ 2005 ref. 16; Försäkringskassas avslagsbeslut vinner inte negativ rättskraft.....	43
RÅ 2009 ref. 38; En socialförsäkringsnämnds bedömning att en försäkrad inte haft rätt till redan utbetalade förmåner har ansetts vara endast ett led i handläggningen av ett återkravsärende och har därför inte utgjort eller innefattat ett överklagbart beslut.....	44

Sjukförsäkring

Sjukpenning och sjukpenninggrundande inkomst

RÅ 2005 ref. 52; Fråga om rätt till sjukpenning vid återinsjuknande (mål nr 513-02, 2005-10-11)

Lagrum: 7 § sjuklönelagen, 3 kap. 1 och 4 §§ AFL

Frågan var om ett återinsjuknande inom fem dagar efter det att en tidigare sjukperiod avslutats skulle inledas med en ny sjuklöneperiod eller inte. N hade fått sjuklön med avdrag för en karensdag under perioden den 1–14 september 1999. Hon fick därefter sjukpenning mellan den 15 september och den 22 september 1999. Den 23 september 1999 återgick hon till sitt arbete men insjuknade på nytt den 27 september 1999 när tio minuter av arbetsdagen återstod. Enligt 7 § tredje stycket lagen (1991:1047) om sjuklön ska en ny sjuklöneperiod – om återinsjuknandet inträffar inom fem dagar från det att en tidigare sjukperiod avslutats – endast omfatta så många dagar att dessa dagar tillsammans med alla dagar i den tidigare sjuklöneperioden uppgår till 14 dagar. Med stöd av denna regel hade arbetsgivaren nekat N sjuklön.

Försäkringskassan nekade sjukpenning för tiden den 27 september–den 10 oktober 1999 med motiveringen att en ny sjuklöneperiod uppkommit eftersom arbetsförmågan inte kunde anses nedsatt med minst en fjärdedel på den femte dagen, den 27:e, då hon arbetade tills dess tio minuter återstod av dagen.

Regeringsrätten ansåg att någon ny sjuklöneperiod inte kunde uppkomma med anledning av det nya sjukfallet eftersom den tidigare sjuklöneperioden redan omfattat 14 dagar. Sjuklönelagens regel förutsätter inte att arbetsförmågan är nedsatt med viss andel. Av 3 kap.1 § andra stycket AFL – som stadgar att rätt till sjukpenning inte föreligger för tid som ingår i en sjuklöneperiod för vilken arbetsgivaren ansvarar för sjuklön – följde att N hade rätt till sjukpenning. Att det var frågan om en ny sjukperiod enligt AFL medförde inte att N saknade rätt till sjukpenning under denna period utan endast att hon inte hade rätt till sjukpenning för den första dagen i perioden, dvs. den 28:e som blev karensdag. N fick därför sjukpenning fr.o.m. den 29 september 1999.

Kommentar

Det var i sjuklönelagens mening frågan om ett återinsjuknande den femte dagen eftersom den lagen har ett annat sjukdomsbegrepp än AFL. Kravet på

en fjärdedels nedsättning av arbetsförmågan finns inte i sjuklönelagen vilket gör att den dag hon arbetade tills 10 minuter återstod av arbetsdagen räknades med. Trots att det var frågan om ett återinsjuknande inom fem dagar i sjuklönelagens mening blev det inte fråga om någon ny sjuklöneperiod eftersom den tidigare sjuklöneperioden redan varat i 14 dagar. Det framgår av 7 § tredje stycket i sjuklönelagen. I AFL:s mening var det inte frågan om ett återinsjuknande den femte dagen eftersom kravet på en fjärdedels nedsättning av arbetsförmågan inte var uppfyllt i och med att hon arbetat så länge den femte dagen. En karensdag måste därför utgå. Den försäkrade hade i målet både nekats sjuklön och sjukpenning och således kommit i kläm mellan de två regelsystemen för sjuklön respektive sjukpenning.

RÅ 2006 ref. 54; Kravet i 3 kap. 10 c § lagen om allmän försäkring att en försäkrad skall ha varit anmäld som arbetssökande hos arbetsförmedling för att under studieuppehåll få sjukpenning grundad på en vilande sjukpenninggrundande inkomst har inte ansetts vara uppfyllt när arbetsförmedlingen inte tagit emot någon anmälan från den försäkrade om att hon var arbetssökande.

(mål nr 313-04, 2006-10-17)

Lagrum: 3 kap. 10 c § och 3 kap. 5 § sjätte stycket AFL

S studerade med studiestöd under vår- och höstterminen 2001. Vårterminen slutade fredagen den 11 maj 2001. Måndagen den 14 maj 2001 sjukanmälde hon sig. Enligt egen uppgift ringde hon samma dag till arbetsförmedlingen och fick besked om att hon skulle anmäla sig som arbetssökande när hon blev frisk. Efter sjukskrivningens upphörande den 30 juni 2001 gjorde hon en sådan anmälan. Regeringsrätten redogjorde för gällande bestämmelser i 3 kap. 5 § sjätte stycket och 3 kap. 10 c § AFL, där det framgår att det är en förutsättning för beräkning av sjukpenning på vilande SGI att den försäkrade varit helt eller delvis arbetslös och anmäld som arbetssökande på arbetsförmedlingen. Regeringsrätten godtog S uppgift om att hon ringt till arbetsförmedlingen den 14 maj 2001 men samtalet ledde inte till att arbetsförmedlingen tog emot någon anmälan från henne om att hon var arbetssökande. Kravet på att vara anmäld som arbetssökande på arbetsförmedling var således inte uppfyllt. Lydelsen av 3 kap. 10 c § AFL gav inte utrymme för att utvidga tillämpningsområdet till att omfatta en försäkrad i S:s situation.

Kommentar

Försäkringskassan överklagade hos Regeringsrätten till den försäkrades fördel och ansåg att det inte fanns anledning att tvivla på att S skulle ha anmält sig som arbetssökande hos arbetsförmedlingen den 14 maj 2001 om hon inte varit sjuk. Med hänsyn till syftet med bestämmelsen i 3 kap 10 c § AFL ansåg Försäkringskassan att S borde ha ansetts som en sådan försäkrad som avses i bestämmelsen. Regeringsrätten ansåg dock att bestämmelsens ordalydelse inte medgav en tolkning som utvidgade tillämpningsområdet till att omfatta en försäkrad i S situation som inte var anmäld på arbetsförmedlingen.

Också i kammarrättsavgörandena KRNS mål nr 1491-04, 06-02-16 och KRNG mål nr 5674-05, 06-02-16 var frågan om kravet på att vara anmäld som arbetssökande hos arbetsförmedlingen för att få kvarstå i SGI kunde frångås eller inte. I de fallen hade den ena försäkrade blivit felaktigt avregistrerad som arbetssökande och den andra vägrad av arbetsförmedlingen att anmäla sig som arbetslös. Båda hade avgångsvederlag. Ingen ifrågasatte att de under aktuella perioder varit arbetssökande och arbetsförmedlingen hade medgett en felaktig hantering. De uppfyllde därför kraven för att deras SGI skulle kunna anses skyddad. Fallen finns redovisade i Domsnytt nr 3, 2006 under rubriken Sjukpenninggrundande inkomst.

RÅ 2006 ref. 56; En person som vid sidan av sin anställning som elev-assistent och lärare haft ett uppdrag som kontaktperson har utan hinder av uppdraget ansetts ha rätt till en fjärdedels sjukpenning.
(mål nr 2878-04, 2006-11-13)

Lagrum: 3 kap. 7 § AFL

F, som hade en heltidsanställning som elevassistent och lärare, var sjukskrivnen på 25 procent och arbetade 75 procent av heltid. F hade även ett uppdrag som kontaktperson, vilket tog cirka två timmar per vecka. För uppdraget fick F ett arvode med 925 kr per månad och ersättning för kostnader med 1 080 kr per månad. Försäkringskassan påpekade att arvodet var SGI-grundande.

Regeringsrätten gjorde följande bedömning. ”Regeringsrätten har i ett mål om rätt till sjukbidrag (numera sjukersättning) intagit ståndpunkten att det visserligen inte kan anses uteslutet att personer med partiell nedsättning av arbetsförmågan kan utföra vissa uppgifter på fritiden utan att rätten till sjukbidrag sätts i fråga, men att utrymmet för dessa personer att med bibehållen ersättning utföra sådana sysslor torde var mycket begränsat (RÅ 2006 ref. 17).” Utgångspunkten bör enligt Regeringsrättens mening vara densamma vid prövningen av rätt till sjukpenning när det ska bedömas i vilken mån en försäkrads arbetsförmåga är nedsatt (jfr prop. 1996/97:28, s. 10, bet. 1996/97: SfU 6, s. 11). I fråga om det aktuella uppdraget framgick enligt Regeringsrätten följande av utredningen. Som kontaktperson skulle F vara ett socialt stöd för en jämnårig person. Uppdraget innebar att de träffades omkring en gång i veckan varvid de samtalade och ”fikade”. Att F utförde dessa insatser ger inte något stöd för att F haft någon ytterligare arbetsförmåga utöver den som redan utnyttjats i det vanliga arbetet. Någon annan grund för att ifrågasätta att F:s arbetsförmåga varit nedsatt med minst en fjärdedel har inte varit aktuell i målet. F hade därför rätt till en fjärdedels sjukpenning.

Kommentar

Även om den försäkrade får viss ersättning för en bisyssla/fritidsuppdrag innebär inte det att han eller hon automatiskt ska anses ha en arbetsförmåga som påverkar rätten till sjukpenning. Det gäller även om ersättningen är SGI-grundande. För att ett sådant uppdrag ska påverka rätten till sjukpenning ska uppdraget vara av sådan omfattning att det är att jämföras med

förvärvsarbete och därmed visa att den försäkrade har en arbetsförmåga som kan utnyttjas för förvärvsarbete.

RÅ 2008 ref. 23; I ett mål om rätt till sjukpenning har vid bedömningen av nedsättningen av en försäkrads arbetsförmåga inte ansetts föreligga särskilda skäl att beakta andra omständigheter än rent medicinska. (mål nr 4919-06, 2008-04-17)

Lagrum: 3 kap. 7 § AFL i lydelse före 1 juli 2008

En 47-årig kvinna fick en fjärdedels sjukersättning och arbetade halvtid. Kvinnan ansökte om sjukpenning på den återstående fjärdedelen men hennes arbetsförmåga ansågs inte vara ytterligare nedsatt av medicinska skäl. Frågan var därför om det var möjligt att beakta andra faktorer än de medicinska vid bedömningen av hennes rätt till en fjärdedels sjukpenning.

KR återgav uttalanden i utskottsbetänkandet till bestämmelsen om särskilda skäl (1996/97:SfU 6) enligt vilka bestämmelsen var tänkt att användas som en säkerhetsventil så att inte resultatet av bedömning av arbetsförmåga blev stötande. KR uppfattade Försäkringskassans inställning så att kvinnan borde säga upp sig från sitt halvtidsarbete för att ta ett arbete på 75 procent. Om hon kvarstod i sin halvtidsanställning och anmälde sig arbetslös hade hon enligt reglerna om arbetslöshetsersättning inte rätt till sådan ersättning. KR ansåg att det förhållandet att kvinnan arbetade halvtid och fick sjukersättning på en fjärdedel utgjorde sådana skäl att beakta andra omständigheter än rent medicinska vid bedömningen av rätten till sjukpenning. Hon hade därför enligt KR rätt till en fjärdedels sjukpenning.

Regeringsrätten fann att kvinnan hade så långt kvar till den allmänna pensionsåldern att utrymmet för att beakta särskilda skäl var mycket begränsat. Det saknades enligt Regeringsrätten stöd för att ta hänsyn till utformningen av reglerna om arbetslöshetsersättning vid prövning av om särskilda skäl föreligger. Kvinnan hade visserligen varit tvungen att byta arbete för att kunna arbeta mer än halvtid men det var inget särskilt skäl för att beakta andra faktorer än de rent medicinska vid bedömningen av rätten till sjukpenning. Hon hade därför inte rätt till sjukpenning.

Kommentar

Regeringsrätten har även i en tidigare dom – RÅ 2002 ref. 114 – ansett att utrymmet är mycket begränsat för att beakta andra skäl än medicinska när rätten till sjukpenning ska bedömas för en person som har långt kvar till den allmänna pensionsåldern. I det tidigare fallet var kvinnan 46 år gammal. Den nu meddelade domen bekräftar att åldern är den tyngst vägande faktorn vid bedömningen av om särskilda skäl föreligger (jfr även RAR 2002:5).

Möjligheten att – om särskilda föreligger – beakta andra än medicinska faktorer togs bort i och med de nya reglerna om sjukpenning och sjukersättning som trädde i kraft den 1 juli 2008. I fråga om sjukersättning kommer dock bestämmelsen om särskilda skäl i 7 kap. 3 § AFL att kunna tillämpas för dem som enligt övergångsbestämmelserna får sjukersättning enligt äldre

regler. Som längst kommer de gamla bestämmelserna att gälla till och med december 2012.

RÅ 2009 ref. 2; Fråga om återbetalning av sjukpenning (I och II).
(mål nr 7107-05 [I] och mål nr 6938-07 [II], 2009-01-30)

Lagrum: 3 kap. 2 §, 20 kap. 4 § AFL, 1 § Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1998:12)

Ägaren till ett enmansföretag återkrävdes på den sjukpenning han fått utbetald under cirka fem års tid. Han hade drabbats av flera hjärnblödningar vilka medfört minnes- och koncentrationssvårigheter. Försäkringskassan ansåg att företagaren vid start av företaget lämnat oriktig uppgift när han uppgett en SGI på 270 000 kr eftersom någon lön inte hade börjat utbetalas. KR ansåg att det SGI beslut Försäkringskassan fattat gällde eftersom Försäkringskassan varken ändrat eller omprövat det. KR kunde i det aktuella målet inte pröva om SGI beslutet var riktigt. Den sjukpenning som utbetalats med stöd av detta beslut kunde därför inte återkrävas.

Regeringsrätten påpekade att den omständigheten att Försäkringskassan inte ändrat SGI beslutet inte utgjorde något hinder för krav på återbetalning med stöd av 20 kap. 4 § AFL. Ett SGI beslut baseras på ett antagande om en framtida inkomst. Förarbetena ger inte någon ledning ifråga om vad som ska krävas av en egenföretagare eller en person som arbetar i ett fåmansägt bolag ifråga om underlag för en sådan prognos. Regeringsrätten ansåg att det i vart fall kunde krävas att den försäkrade kan visa att det var rätt att anta att han skulle komma att få den anmälda inkomsten.

Regeringsrätten bedömde att förutsättningar för återkrav inte fanns eftersom företagaren i det aktuella fallet lämnat utförliga och trovärdiga uppgifter angående beräkningen av sin SGI. Han hade innan han kom till Sverige under sex år drivit ett framgångsrikt företag i Polen med samma typ av verksamhet. Den anmälda inkomsten var inte oskäligt hög i förhållande till hans utbildning och yrkeserfarenhet. Någon oriktig uppgift hade därför inte lämnats.

Kommentar

Återkrav av sjukpenning med stöd av 20 kap. 4 § AFL kan göras även om Försäkringskassan inte ändrat det SGI-beslut som kassan anser vara fel och som legat till grund för utbetalningen av sjukpenning. Den försäkrade ska kunna visa att det var ett rimligt antagande att inkomsten under minst sex månader i följd skulle komma att bli så hög som den anmälda. Om den försäkrade kan visa detta har oriktig uppgift inte lämnats.

II

Samma fråga som i I.

Försäkringskassan återkrävde sjukpenning med motiveringen att det inte var styrkt att den anmälda inkomsten var av stadigvarande karaktär eftersom någon lön inte utbetalats från företaget.

Den försäkrade var engagerad i hustruns företag men det fanns inget formellt anställningsavtal. Han avsåg att ta ut lön, även retroaktivt, när bolaget fick tillräcklig omsättning. Han berättade i Regeringsrätten att när han blev sjuk höll han på att avsluta en affär som skulle ge en betydande vinst och göra det möjligt att ta ut retroaktiv lön. På grund av den extrema arbetsbördan blev han sjuk och affären gick om intet. Handlingarna visade att han inte haft några pensionsgrundande inkomster under de senaste sju åren före sjukanmälningen.

Regeringsrätten ansåg att de uppgifter han lämnat om verksamheten och inkomstförhållandena var knapphändiga och odokumenterade. Det ansågs inte visat att han haft anledning att anta att inkomsten under minst sex månader i följd skulle bli lika hög som den han anmält. Oriktig uppgift hade därför lämnats varför sjukpenningen kunde återkrävas med stöd av 20 kap. 4 § AFL.

Kommentar

Försäkringskassan får i det enskilda fallet bedöma omständigheterna dvs. om den försäkrade kan anses ha visat att han eller hon haft anledning att anta att den anmälda inkomsten överensstämmer med den framtida inkomsten under minst sex månader i följd.

RÅ 2009 ref. 37; Enbart det förhållandet att en vistelse i ett land, vars klimat erbjuder möjlighet till regelbunden solning och salta bad, har en utläkande effekt på en försäkrads hudsjukdom innebär inte att s.k. förebyggande sjukpenning enligt 3 kap. 7 b § lagen om allmän försäkring kan utgå under vistelsen, eftersom denna inte innefattar någon i lagrummet avsedd behandling av sjukdomen.

(mål nr 4459-06, 2009-02-12)

Lagrum: 3 kap. 7 b § AFL

Försäkringskassan ansåg att det krävdes att A fick någon form av vård eller behandling av vårdpersonal för att kravet i 3 kap. 7 b § på medicinsk behandling eller medicinsk rehabilitering skulle vara uppfyllt (se Vägledning 2004:2). Eftersom A inte fick någon behandling under vistelsen i Thailand var kravet inte uppfyllt. A anförde att läkaren skrivit sjukintyg, att hon tidigare fått göra denna resa samt att vistelsen förebyggde ytterligare sjukskrivningsperioder.

Regeringsrätten hänvisade till förarbetena som bl.a. angav att läkare ska ha ordinerat deltagande i behandlingen som ska vara lämpad för att minska sjukdomsrisk. Regeringsrätten bedömde att ordalydelsen i lagtexten gör att det inte räcker med att de yttre omständigheterna är gynnsamma för förebyggande av en sjukdom eftersom en av de förutsättningar som anges i paragrafen för den förebyggande sjukpenningen är att den försäkrade genomgår en medicinsk behandling eller medicinsk rehabilitering. De gynnsamma omständigheterna måste kombineras med någon form av behandling. Förebyggande sjukpenning kunde inte utgå eftersom vistelsen inte innefattade någon sådan behandling.

Kommentar

För att förebyggande sjukpenning ska utgå krävs att den försäkrade deltar i någon form av medicinsk behandling eller rehabilitering. Vilka typer av behandlingar som kan godkännas får avgöras från fall till fall.

RÅ 2009 ref. 102 (I); Sjukdomsbegreppet
(mål nr 6750-08, 2009-09-17)

Lagrum: 3 kap. 7 § AFL

Frågan i målet var om NN:s graviditetsbesvär i form av foglossning var att jämställa med sjukdom i den mening som avses i 3 kap. 7 § AFL.

Den försäkrade hade en halvtidstjänst som läkarsekreterare och var arbets-sökande på resterande halva. Under graviditet fick hon tilltagande smärtor i höfter, ländrygg och symfyssen i bäckenet och måste tidvis använda kryck-käppar. Besvärerna påverkade nattsömnerna och förmågan att gå, sitta och stå. Hon fick diagnosen foglossning, symfyseolys och ansågs inte klara ett heltidsarbete. Hon blev sjukskriven till hälften dvs. på den arbetslösa delen i två månader. I Regeringsrätten medgav Försäkringskassan bifall till överklagandet efter att ha hört sin försäkringsmedicinske konsult. Kassan ansåg att det var graden av besvär och konsekvenserna för funktionstillståndet och arbetsförmågan, inte orsaken till besvärerna som var avgörande för frågan om sjukdom förelåg eller inte.

Regeringsrättens bedömning motsvarar den i föregående mål. Den försäkrades tillstånd var sådant att det skulle jämnställas med sjukdom.

RÅ 2009 ref. 102 (II); Sjukdomsbegreppet
(mål nr 2031-08, 2009-09-17)

Frågan i målet var om NN:s psykiska reaktion på uppsägning från arbetet med omedelbar verkan var att betrakta som sjukdom i den mening som avses i 3 kap. 7 § AFL.

Lagrum: 3 kap. 7 § AFL

Den försäkrade besökte en psykiatrisk jour- och öppenvårdsmottagning efter att tre dagar tidigare utan förvarning ha blivit avskedad från sin arbetsplats. Han blev sjukskriven i ca två månader med diagnosen svår stress vilken medfört ångest, oro, sömnsvårigheter, handlingsförmåga och koncentrationssvårigheter. Han bedömdes vara i behov av en återhämtningsfas med stödsamtal, medicinering och bearbetning. Han hade under lång tid dessförinnan velat söka hjälp för att bearbeta tidigare trauman men inte vågat ta steget. Ett halvår tidigare hade han varit med om tsunamikatastrofen och nu hade det dessutom tagit slut med flickvännen vilket han tagit hårt. Försäkringsläkaren som var specialist i psykiatri bedömde att den försäkrade som själv vållat sin uppsägning reagerat helt adekvat på det inträffade och att det inte var frågan om psykisk sjukdom. Försäkringskassan bestred bifall.

Regeringsrätten anförde bl.a. att det försäkringsmässiga sjukdomsbegreppet inte definierats i AFL. Förarbetena anger att vid bedömning av om sjukdom föreligger bör man i första hand hålla sig till vad som enligt vanligt språkbruk och gällande läkarvetenskaplig uppfattning anses vara sjukdom. Med den utgångspunkten kan varje onormalt kropps- eller själstillstånd som inte sammanhänger med den normala livsprocessen betecknas som sjukdom. Sjukdomsbegreppet har successivt utvidgats. Exempel på det är den utveckling som skett beträffande synen på störningar under graviditet, operativa ingrepp samt sorg- och trötthetstillstånd. Regeringsrätten ansåg att den försäkrade befunnit sig i ett sådant tillstånd att det kunde anses som sjukdom i försäkringens mening. Regeringsrätten ifrågasatte inte att sjukdomstillståndet satt ned arbetsförmågan helt under den aktuella tiden. Han var därför berättigad till sjukpenning.

Kommentar

Domen ger ingen annan ledning vid tolkning av sjukdomsbegreppet än att det utvidgade sjukdomsbegreppet alltjämt gäller. Domen talar inte emot Försäkringskassans inställning angående sjukpenningbegreppet i Vägledning 2004:2, version 12, avsnitt 3 "Sjukpenning och samordnad rehabilitering" – dvs. att de bakomliggande orsakerna till sjukdomsbesvären inte är avgörande för om besvären ska anses vara sjukdom i AFL:s mening.

Sjukersättning/aktivitetsersättning

RÅ 2006 ref. 17; En person som vid sidan av sin anställning bl.a. haft uppdrag för en bostadsrättsförening har inte ansetts berättigad till sjukbidrag eftersom hennes arbetsförmåga, med hänsyn till insatsernas omfattning, inte ansetts nedsatt med minst en fjärdedel.

(mål nr 7617-03, 2006-01-17)

Lagrum: 7 kap. 1–3 §§ AFL

Den försäkrade arbetade 75 procent som förskollärare med en inkomst på 13 900 kr i månaden. Dessutom var hon på fritiden sekreterare och vicevärd i en bostadsrättsförening. För fritidssysslor fick hon 10 551 kr respektive 17 050 kr per år och för kontakt med medlemmar 12 000 kr. Hon hade även ett eget företag och arbetade med att hålla föredrag och ge veckoslutskurser i qigong. KR ansåg att bisysslor skulle jämföras med sådana fritidsaktiviteter som heltidsarbetande personer normalt utför på sin fritid.

Regeringsrätten påpekade att utrymmet för personer som inte har hel förmån att utföra vissa uppgifter på fritiden utan att rätten till förmånen sätts i fråga är mycket begränsat. A hade vid sidan av sin anställning fullgjort flera arvoderade uppdrag för en bostadsrättsförening samt drivit ett eget företag. Dessa uppdrag hade varit av sådan omfattning att de måste påverka bedömningen av hennes arbetsförmåga. Regeringsrätten fann att det stod klart att A:s arbetsförmåga vid tidpunkten för Försäkringskassans beslut inte kunde anses nedsatt med minst en fjärdedel. Rätt till sjukbidrag förelåg därför inte.

Kommentar

Även sådana sysslor och uppdrag som vanligen utförs på fritiden måste beaktas vid bedömning av rätten till – numera – sjukersättning/aktivitetsersättning för en person som arbetar deltid och ansöker om att bli beviljad viss andel av hel förmån. För deltidsarbetande personer är utrymmet för att utföra sysslor på fritiden mycket begränsat.

RÅ 2008 ref. 15; En arbetslös försäkrad, som av medicinska skäl klarar endast ett fysiskt lättare, icke ryggbelastande halvtidsarbete med begränsad exponering för stress, har ansetts inte kunna utföra ett på arbetsmarknaden normalt förekommande arbete och har därför bedömts ha rätt till hel sjukersättning.

(mål nr 7437-06, 2008-04-08)

Lagrum: 7 kap. 1–3 §§ AFL i lydelse före den 1 juli 2008

KR ansåg i den av Försäkringskassan överklagade domen att med ”normalt förekommande arbete” avsågs vanliga arbeten på den öppna arbets-

marknaden där en försäkrads arbetsförmåga kunde tas tillvara ”i full eller närmast full omfattning”. Ett normalt förekommande arbete ställde, enligt KR, krav på normal prestation där ”ringa eller ingen” anpassning kunde väntas förekomma med hänsyn till funktionshinder eller medicinska besvär hos den försäkrade. Den 58-åriga kvinnan i målet kunde p.g.a. sina sjukdomsbesvär endast klara ett fysiskt lättare, icke-ryggbelastande arbete med begränsad stressexposition. Ett sådant arbete rymde enligt KR sådana begränsningar av arbetsuppgifter och arbetstakt att det inte var normalt förekommande på arbetsmarknaden. Kvinnan beviljades därför ytterligare halv sjukersättning utöver den halva sjukersättning som hon sedan tidigare beviljats av Försäkringskassan.

Regeringsrätten gjorde samma bedömning som KR.

Kommentar

Begreppet ”normalt förekommande arbete” finns inte längre i 7 kap. 3 § AFL. Begreppet är i 7 kap. 3 § utbytt mot ”arbetsmarknaden” vilket motsvarar hela arbetsmarknaden dvs. även arbete på t.ex. Samhall eller arbete med lönebidrag.

I Vägledning 2008:3 ”Sjukersättning och särskilda regler – steglös avräkning m.m.” anges att enligt de nya regler som gäller fr.o.m. den 1 juli 2008 har kraven för att få sjukersättning skärpts och ersättningen kan nu endast betalas ut när arbetsförmågan är stadigvarande nedsatt sett mot hela arbetsmarknaden dvs. även i ett anpassat arbete på t.ex. Samhall.

På detta sätt gäller ett sjukersättningssystem i två delar. Den ena delen omfattar personer som beviljats tidsbegränsad sjukersättning enligt 7 kap. 1 och 3 §§ AFL i lydelsen före den 1 juli 2008. Övergångsbestämmelser gäller längst t.o.m. december 2012. Den andra delen omfattar personer som beviljats sjukersättning enligt de nya striktare reglerna.

Föräldrapenning

RÅ 2006 ref. 32; Vid tillämpning av villkor i svensk lagstiftning om kvalifikationstid för rätt till föräldrapenning på sjukpenningnivå har beaktats tid då den försäkrade såsom arbetstagare har omfattats av Europeiska gemenskapernas sjukförsäkringssystem.

(mål nr 1462-01, 2006-06-01)

Lagrum: 4 kap. 6 § andra stycket AFL

Regeringsrätten bedömde att A var berättigad till föräldrapenning för de första 180 dagarna av föräldraledigheten med belopp motsvarande hennes sjukpenning. A hade i mer än ett år arbetat för EG-kommissionen i Bryssel och innan barnets födelse i Sverige i sex månader. Som anställd vid kommissionen omfattades hon av Europeiska gemenskapernas sjukförsäkringssystem för tjänstemän vid gemenskapernas institutioner, men inte av förordning 1408/71. Regeringsrätten begärde ett förhandsavgörande från EG-domstolen i målet. EG-domstolen uttalade i dom (C-137/04, Rockler) att artikel 39 i EG-fördraget om fri rörlighet för arbetstagare innebar att den period under vilken A omfattats av Europeiska gemenskapernas sjukförsäkringssystem skulle beaktas vid tillämpningen av de svenska reglerna om föräldrapenning på sjukpenningnivå. I enlighet med förhandsavgörandet tog Regeringsrätten med A:s tid vid EG-kommissionen i beräkningen och fann att hon därmed uppfyllde villkoret att under minst 240 dagar i följd före barnets födelse ha varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån (numera grundnivån).

Kommentar

Domen innebär att Försäkringskassan vid bedömningen av om den försäkrade uppfyller villkoret att under minst 240 dagar i följd före barnets födelse ha varit försäkrad för en sjukpenning över lägstanivån även ska räkna in perioder då den försäkrade har omfattats av Europeiska gemenskapernas sjukförsäkringssystem.

RÅ 2007 ref. 83; En Marie Curie-stipendiat som bedrivit forskning vid ett svenskt universitet har ansetts omfattas av den arbetsbaserade socialförsäkringen.

(mål nr 3951-04, 2008-01-10)

Lagrum: 2 kap. 5,7 §§ och 3 kap. 4 § socialförsäkringslagen, 4 kap. 6 § AFL

En holländsk medborgare hade fått ett Marie Curie-stipendium från EU för att forska vid Lunds universitet på postdoktoral nivå. Frågan var om hon var berättigad till föräldrapenning från den arbetsbaserade försäkringen dvs.

föräldrapenning på sjukpenningnivå. I målet framkom att kommissionen betalade ut stipendiesumman till universitetet som i sin tur betalade ut stipendiet till forskaren.

Regeringsrätten anförde att avgörande för bedömningen av om förvärvsarbete utfördes var vilka villkor som faktiskt gällde för verksamheten. I det aktuella fallet fick forskaren ersättning av samma storlek och var verksam på samma villkor som andra forskare på motsvarande nivå vid universitetet. Hon hade också samma skyldigheter gentemot universitetet som andra forskare. Det innebär att hon ansågs ha utfört förvärvsarbete i den mening som avses i 2 kap. 7 § SofL. Hon hade därför rätt till föräldrapenning från den arbetsbaserade socialförsäkringen.

Kommentar

En forskarstuderande från annat EU land omfattas av den arbetsbaserade försäkringen om han eller hon verkar på samma villkor som andra forskare på motsvarande nivå och har samma skyldigheter mot universitetet.

RÅ 2009 not. 52; Avstående från föräldrapenning
(mål nr 1054-07, 2009-04-14)

Lagrum: 3 kap. 1 § andra punkten SofL, 4 kap. 3, 6 §§ AFL

Frågan i målet var om A till sin hustru fick avstå från sin rätt att uppbära föräldrapenning avseende de 60 dagar som var förbehållna honom. Han var hemma och vårdade barnet och behövde därför inte utnyttja dessa dagar.

A anförde i KR att han borde få överlåta sina dagar eftersom han inte hade rätt till föräldrapenning motsvarande sjukpenning. Han hade ingen SGI. KR noterade att A och hans hustru hade gemensam vårdnad och att A inte saknade förmåga att vårda barnet på grund av sjukdom eller handikapp. KR anförde vidare att förälder bosatt i Sverige var försäkrad för föräldrapenning på lägstanivå och grundnivå. Syftet med de dagar som inte får överlåtas är att öka fädernas uttag av föräldrapenning. De 60 dagar som är förbehållna den ena föräldern är dagar som ersätts med belopp motsvarande sjukpenningen. Eftersom A inte hade någon SGI hade han rätt till föräldrapenning med grundnivå för de 60 dagarna. Grundnivån är den lägsta nivå enligt vilken föräldrapenning med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning kan utges. På grund av detta och med hänsyn till syftet med överlåtelseförbudet ansågs förbudet kunna gälla även för dagar med föräldrapenning enligt grundnivån. A kunde därför inte överlåta de 60 dagarna. Regeringsrätten gjorde samma bedömning som kammarrätten.

Kommentar

Ett absolut förbud råder mot att överlåta de 60 dagar med föräldrapenning med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning som är förbehållna den ena föräldern.

Tillfällig föräldrapenning

RÅ 2005 ref. 63; En förälder, vars barn omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, har deltagit i barnets inskolning i specialskola och har därvid ansetts ha rätt till tillfällig föräldrapenning enligt reglerna i 4 kap. 10 a § lagen om allmän försäkring, eftersom det i inskolningen ingått moment av behandling av barnet.

(mål nr 1579-03, 2005-12-21)

Lagrum: 4 kap. 10 a § jämförd med 4 kap. 10 § AFL

T ville ha tillfällig föräldrapenning under några dagar i september 1996 då han deltog i inskolning av sin son M i en rikstäckande specialskola för döva och hörselskadade elever med tillägghandikapp (Åsbackaskolan). Sonen var sju år, autistisk och gravt hörselskadad och omfattades av LSS. Inskolningen omfattade informationsutbyte, olika utredningsmoment och bedömningar och utarbetande av en behandlingsstrategi. Skolläkaren bedömde att det var viktigt att M som ett led i behandlingen fick träffa sina föräldrar regelbundet också i skolan och att en del av inskolningsperioden därmed var att betrakta som en del av behandlingen.

Regeringsrätten anförde att vid besök i ett barns skola kan en förälder få tillfällig föräldrapenning enligt två föreskrifter, dels enligt 4 kap 10 a § AFL varvid krävs att föräldern besöker skolan för att medverka i behandlingen av barnet eller för att lära sig vårda barnet, dels enligt 4 kap 10 § AFL (s.k. kontaktdagar) och då krävs enbart att föräldern besöker skolan. T hade begärt ersättning enligt 4 kap 10 a § AFL och lämnat uppgift om syftet med besöket och verksamheten vid besöket. Prövning ska därför inte göras om T hade rätt till ersättning enligt reglerna om kontaktdagar. Av hans egna uppgifter och uppgifterna i läkarintyget framgick att det i inskolningen ingått sådana moment som innebar att denna delvis utgjort ett led i behandlingen av M. T hade därför rätt till tillfällig föräldrapenning enligt 4 kap. 10 a § AFL. Det fick antas att behandlingen haft så stor omfattning att rätten till denna ersättning gällde alla dagar som målet avsåg.

Kommentar

I och med att inskolningen innehöll moment av behandling av barnet förelåg rätt till tillfällig föräldrapenning enligt 4 kap 10 a § AFL. Det är viktigt att handläggaren är observant på syftet med besöket i skolan så att inte tillfällig föräldrapenning för kontaktdagar beviljas om det i stället är möjligt med tillfällig föräldrapenning för besök i skolan där syftet är att delta i vården av barnet eller lära sig vårda barnet.

RÅ 2009 ref. 25; En försäkrad kan inte vägras tillfällig föräldrapenning på den grunden att han inte har gjort någon inkomstförlust under den tid han avstått från förvärvsarbete för vård av barn.

(mål nr 7379-06, 2009-04-30)

Lagrum: 4 kap. 10 § AFL

L.J. anmälde vård av sjukt barn i januari 2005. Han drev tillsammans med sin bror ett aktiebolag. Han tänkte ta ut sin innestående lön för år 2005 först 2006. Eventuella sjuk- och vård dagar skulle komma att minska den lön som skulle utbetalas från år 2006.

KR anförde bl.a. att enligt 4 kap. 10 § AFL har en förälder rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn, som inte har fyllt tolv år, om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med bl.a. sjukdom hos barnet. Något krav på att den förälder som stannar hemma från förvärvsarbetet därigenom går miste om arbetsinkomst uppställs inte i den aktuella bestämmelsen. Att något sådant krav inte föreligger kommenterades också i förarbetena till bestämmelsen (prop. 1973:47, s. 57). - Eftersom försäkring- en endast kräver att den försäkrade behövt avstå från förvärvsarbete fann kammarrätten att Försäkringskassan inte haft fog för sitt beslut att avslå L.J:s begäran på den grunden att han inte gjort någon inkomstförlust under den aktuella perioden. Målet visades åter till kassan för förnyad handläggning.

Regeringsrätten delade KR:s bedömning.

Kommentar

Det räcker med att avstå från förvärvsarbete för att ha rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn. Inkomstförlust är inte en nödvändig förutsättning.

Handikappförmåner

Assistansersättning

RÅ 2008 ref. 17; Omfattningen av assistansersättningen till ett svårt funktionshindrat barn har bestämts utan beaktande av föräldraansvaret enligt föräldrabalken.

(mål nr 871-06, 2008-04-23)

Lagrum: 6 § lagen om assistansersättning, 6 kap. 1, 2 §§ föräldrabalken

Flickan som var fem år var totalförslamad och hade ett mycket omfattande vårdbehov. Hon saknade helt förmåga att andas på egen hand och hade därför tracheostomi och respirator dygnet runt. Hon behövde hjälp av två assistenter dygnet runt.

Regeringsrätten ansåg att vid bedömning av barns rätt till assistansersättning ska man endast ta hänsyn till sådan hjälp barnet behöver som inte ingår i det vanliga föräldraansvaret. Man jämför med omfattningen av föräldraansvaret för ett friskt barn i motsvarande ålder. För små barn leder jämförelsen oftast till att föräldrarna ska svara för barnets behov under ett visst antal timmar per dygn. KR hade räknat av tre timmar motsvarande föräldraansvaret. Regeringsrätten ansåg att den omvårdnad flickan behövde inte bara var mer omfattande än den vård de flesta funktionshindrade behöver utan den var också av annan karaktär. Till mycket stor del var det fråga om vård av rent tekniskt slag. Flickan hade rätt att av sina föräldrar få omvårdnad, trygghet och en god fostran utan att föräldrarna vid samvaron med dottern skulle behöva utföra den speciella tekniska vården. Flickans hjälpbehov skulle därför i sin helhet tillgodoses genom assistansersättning.

Kommentar

Regeringsrätten har i ett tidigare avgörande – RÅ 1997 ref. 23 I – uttalat att föräldraansvaret är av begränsad omfattning för ett barn som är tolv år. Försäkringskassan har tolkat detta som att föräldraansvaret ska beaktas vid bedömningen av om barn under tolv år har rätt till assistansersättning. Detta gäller fortfarande. Den nya domen innebär dock att Försäkringskassan endast kan beakta föräldraansvaret som det definieras i 6 kap. 1 § föräldrabalken – skyldigheten att sörja för att barnet får omvårdnad, trygghet och en god fostran. I detta ansvar ingår således inte att ge barnet vård av ”rent tekniskt slag”.

Handikappersättning

RÅ 2005 ref. 38; Vid prövningen av rätten till handikappersättning skall inte beaktas merutgifter som uppkommer efter det att den försäkrade har fyllt 65 år.

(Mål nr 1509-02, 2005-05-31)

Lagrum: 5 § lag om handikappersättning och vårdbidrag

Enligt 5 § lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag (HVL) har en person rätt till handikappersättning om han eller hon före fyllda 65 år för avsevärd tid fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att han eller hon har betydande merutgifter.

Kammarrätten ansåg att utgiften för en meniapparat – en tryckgenerator som används för att lindra Menières sjukdom – skulle betraktas som en merutgift i HVL:s mening eftersom den försäkrade fått sin funktionsförmåga nedsatt innan hon fyllde 65 år. Kammarrätten framhöll att en annan tolkning skulle innebära att vissa funktionshinder av åldersskäl skulle utestängas från möjligheten att ta del av den tekniska utvecklingen.

Regeringsrätten hänvisade till förarbetena till äldre motsvarigheter till bestämmelsen i 5 § HVL. Enligt förarbetena var avsikten med 65-årsgränsen att utgående handikappersättning inte skulle kunna höjas på grund av förhållanden som inträffade efter att den försäkrade fyllt 65 år. Enligt Regeringsrätten skulle bestämmelsen i 5 § HVL tolkas som att merutgifterna kunde ersättas genom handikappersättning endast om behovet av stöd uppkommit innan den försäkrade fyllt 65 år. I det aktuella fallet hade behovet av stöd uppkommit först efter det att den försäkrade fyllt 65 år eftersom meniapparatens blev tillgänglig först senare. Den försäkrade var därför inte berättigad till handikappersättning.

Kommentar

För att bedöma om en person har rätt till handikappersättning efter 65 år räcker det inte med att konstatera att funktionsnedsättningen fanns före 65 år. Man måste även ta ställning till om behovet av stöd i den aktuella formen fanns före denna tidpunkt. Den som redan får handikappersättning kan inte få ersättningen höjd efter 65-årsdagen om t.ex. den tekniska utvecklingen skapat nya hjälpmedel som gjorts tillgängliga först efter den dagen.

RÅ 2005 ref. 45; Fråga om beräkning av merkostnader vid handikappersättning.

(mål nr 1021-02, 2005-09-08)

Lagrum: 9 kap. 2 § AFL (numera ersatt av 5 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag)

De kostnader det gällde var dels kostnader för mobiltelefon, dels kostnader för fritidsresor i den mån de översteg ett schablonbelopp om fem procent av

basbeloppet. Schablonbeloppet angavs i Riksförsäkringsverkets Allmänna Råd 1998:5 (numera RAR 2002:9, ändrad genom FKAR 2009:3).

Regeringsrätten framhöll att när det gällde en utökad användning av normalt förekommande kapitalvaror såsom mobiltelefon och bilar som den försäkrade kan antas skaffa även utan funktionshinder får en viss schablonisering av beräkningen av merkostnaderna godtas. Tillämpningsanvisningar i form av allmänna råd, vägledningar m.m. angående vilka merutgifter som kan beaktas får följas i den mån den försäkrade inte visar att det är motiverat att utgå från ett högre belopp. Mobiltelefon var ett sådant vanligt förekommande bruksföremål att endast klara merkostnader som hade samband med funktionsnedsättningen kunde godtas. I målet hade den försäkrade inte visat att han hade högre kostnader för mobiltelefonsamtal än vad som kunde anses utgöra en normal levnadskostnad. I fråga om resorna och möjligheten att beakta merutgifter för resor överstigande schablonbeloppet uttalade Regeringsrätten att de allmänna råden bara tjänade till vägledning för Försäkringskassan och att de kunde frångås om en enskild visade att han eller hon hade högre merkostnader än vad som förutsattes i de allmänna råden. Regeringsrätten ansåg att M inte visat att han haft högre kostnader för resor än vad som täcktes av schablonbeloppet. Sammantaget medförde detta att M inte hade tillräckligt höga merkostnader för att vara berättigad till handikappersättning.

Kommentar

Försäkringskassan bör i alla ärenden överväga om det finns omständigheter som ger anledning till att merutgifterna ska beräknas till högre nivå än vad som framgår av tillämpningsanvisningarna. Det är upp till den enskilde att själv visa att han eller hon har de merutgifter för vilka handikappersättning begärts.

RÅ 2007 ref. 67; Handikappersättning har tillerkänts en försäkrad som har behov av hjälp med hushållsgöromål ca två timmar per dag och har merkostnader om 2 700 kr per år.

(mål nr 7228-05, 2007-10-26)

Lagrum: 5 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag

Försäkringskassan avslog N:s ansökan om handikappersättning med följande motivering. Utredningen visar att det inte föreligger något behov av personlig omvårdnad. Däremot finns det behov av hjälp med hushållssysslor i genomsnitt 15 timmar per vecka. Hjälpen är inte av den karaktären att den ensam ger rätt till handikappersättning. Merkostnader godkändes med 2 700 kronor.

Regeringsrätten konstaterade att det inte finns stöd för uppfattningen att behov av personlig omvårdnad skulle behandlas annorlunda än behov av hjälp med hushållsgöromål vid bedömningen av rätt till handikappersättning. Båda ryms inom begreppet hjälp i den dagliga livsföringen. Enligt lagtexten är det tidsåtgången, inte hjälpens karaktär, som är avgörande. Utredningen i målet kunde anses visa att N hade behov av hjälp i sin dagliga

livsföring under cirka två timmar per dag. Vid en sammanvägning av N:s hjälpbehov och godtagna merkostnader fann Regeringsrätten att N var berättigad till handikappersättning med 36 procent av basbeloppet.

Kommentar

Vid bedömning av om den försäkrade behöver hjälp i den dagliga livsföringen är det tidsåtgången som är avgörande, inte hjälpens karaktär.

RÅ 2008 ref. 27; Den omständigheten att en viss kostnad inte finns upptagen i Försäkringskassans allmänna råd utgör inte i sig skäl för att inte godta den som en merutgift som kan grunda rätt till handikappersättning. (mål nr 3990-05, 2008-06-13)

Lagrum: 9 kap. 2 § AFL (numera ersatt av 5 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag)

EA hade svårbehandlade magbesvär och var av läkare ordinerad Lactiplus, ett preparat som inte omfattades av läkemedelsförmånerna. EA behandlades vidare med akupunktur för att minska benägenheten för infektioner. Försäkringskassan medgav i Regeringsrätten bifall till att beakta kostnaderna för Lactiplus som en merkostnad.

Regeringsrätten anförde att Försäkringskassans tillämpningsanvisningar i regel ger ett fullgott underlag för bedömning av vilka merutgifter man kan ta hänsyn till i det enskilda fallet. Om den enskilde kan visa att det är befogat att utgå från ett högre belopp vid beräkning av merutgifterna kan Försäkringskassan göra det (jfr RÅ 2005 ref. 45). Att en viss kostnad inte finns upptagen i tillämpningsanvisningarna eller inte går att hänföra till någon av de kostnadskategorier som finns med i dessa räcker inte i sig som skäl för att inte godta kostnaden som merutgift. Kan det konstateras att en kostnad är föranledd av funktionsnedsättningen ska den beaktas som en merutgift vid bedömningen av rätten till handikappersättning. Regeringsrätten fann att EA:s kostnader för det av läkare ordinerade preparatet orsakats av den nedsatta funktionsförmågan. Däremot fanns inget stöd i utredningen för att anse att funktionsnedsättningen motiverade akupunkturbehandlingar.

RÅ 2008 ref. 81; Kostnad för s.k. fibromassage har inte godtagits som sådan merutgift som ska beaktas vid bestämmande av handikappersättning.

(mål nr 129-06, 2008-12-01)

Lagrum: 5 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag, 1–3 a §§ hälso- och sjukvårdslagen

Regeringsrätten anförde bl.a. följande. Det är klarlagt i målet att behandling med fibromassage utgör hälso- och sjukvård enligt definitionen i 1 § i hälso- och sjukvårdslagen. När det finns flera behandlingsalternativ som står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet ska landstinget ge patienten möjlighet att välja det alternativ som patienten föredrar. Lands-

tinget ska ge den valda behandlingen om den framstår som befogad med hänsyn till sjukdomen eller skadan och till kostnaderna för behandlingen.

Normalt ska den som är bosatt inom ett landsting inte behöva ha kostnader för hälso- och sjukvård som överstiger landstingets vårdavgifter. Reglerna om handikappersättning utesluter emellertid inte att även kostnader för åtgärder som faller in under begreppet hälso- och sjukvård kan beaktas vid bedömning av rätten till handikappersättning trots att landstinget har ansvaret för sådana åtgärder. Förutsättningen är att merutgifterna är orsakade av den försäkrades funktionsnedsättning. Behandlingen ska vara medicinskt motiverad. Ett ytterligare krav är att det är utrett att den försäkrade inte kan erbjudas en likvärdig behandling eller en annan behandling som får anses adekvat genom landstingets försorg. Eftersom landstinget i det aktuella fallet erbjöd annan adekvat behandling för fibromyalgi kan merutgift för fibromassage inte beaktas vid bedömningen av rätten till handikappersättning.

Kommentar

Domen är kommenterad i ”Rättsligt ställningstagande 2009:02”.

RÅ 2009 ref. 82 Vid prövningen av rätten till handikappersättning kan som merutgift godtas kostnader för läkemedel som inte omfattas av läkemedelsförmånerna.

(mål nr 554-08, 2009-11-13)

Lagrum: 5 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag samt 15 § lagen om läkemedelsförmåner

Fråga om kostnaderna för ett läkemedel som inte ingår i läkemedelsförmånerna enligt lagen (2002:160) om läkemedelsförmåner m.m. ska beaktas vid bedömningen av rätten till handikappersättning

K yrkade handikappersättning för merkostnader bl.a. för det av läkare ordinerade läkemedlet Cialis med 7 200 kr. Försäkringskassan godtog inte den kostnaden med hänvisning till att medlet inte omfattades av läkemedelsförmånerna. KR anförde att försäkringskassan varken bestritt K:s behov av läkemedlet eller ifrågasatt kostnaden. Det var klarlagt att behovet av medlet uppstått p.g.a. funktionsnedsättningen och att kostnaden inte kunde täckas på annat sätt. Enligt KR var vid angivna förhållanden enbart den omständigheten att läkemedlet inte omfattades av lagen om läkemedelsförmåner inte ett godtagbart skäl till att inte godta kostnaden som merutgift. Försäkringskassan överklagade och påpekade att handikappersättningen inte bör kompensera för kostnader som staten inte finner skäl att subventionera genom högkostnadsskyddet för läkemedel.

Regeringsrätten gjorde samma bedömning som KR.

Kommentar

Om ett läkemedel ordinerats av läkare och det är styrkt att behovet av medlet uppstått till följd av funktionsnedsättningen kan kostnaden godtas som merkostnad oavsett om medlet subventionerats av staten eller inte.

Bilstöd

RÅ 2005 not. 127; Anpassningsbidrag
(mål nr 183-04, 2005-10-11)

Lagrum: 3, 4 §§ förordningen om bilstöd till personer med funktionshinder

Frågan i målet var om anpassningsbidrag kunde utgå till en anordning som redan fanns inmonterad i en bil när denna inköptes i begagnat skick.

B nekades av Försäkringskassan anpassningsbidrag till automatlåda som infanns inmonterad i bilen när kvinnan köpte denna begagnad. Länsrätten ansåg att det inte rörde sig om en anpassning av fordonet eftersom automatlådan redan fanns i bilen när denna inköptes. Enligt kammarrätten hade det dock ingen självständig betydelse för rätten till anpassningsbidrag om en anordning var inmonterad i bilen vid köpet eller inte. Enligt kammarrätten skulle B därför ges möjlighet att styrka kostnaden för automatlådan. I Regeringsrätten framhöll Försäkringskassan att det inte var möjligt att från en begagnad bils totala värde särskilja värdet på automatlådan och att anpassningsbidrag därför aldrig kunde utgå i ett sådant fall. Regeringsrätten fann dock i likhet med kammarrätten att anpassningsbidrag även kunde utgå till anordningar som redan fanns inmonterade i bilen när denna inköptes i begagnat skick. Den sökande måste emellertid kunna visa att han eller hon haft en merkostnad för anpassningen.

Kommentar

I RÅ 2000 ref. 24 uttalade Regeringsrätten att anpassningsbidrag i första hand skulle komma i fråga för anordningar som var mer eller mindre specialkonstruerade med tanke på ett funktionshinder. Det var dock möjligt att ge anpassningsbidrag till icke handikapps specifika anordningar men då krävs att anordningen behövs för att den som har ett funktionshinder ska kunna bruka bilen och att utrustningen är mindre vanlig hos modeller i den aktuella prisklassen. Regeringsrätten uttalade särskilt att anpassningsbidrag borde kunna beviljas till automatlåda och bensindriven kupévärmare.

Det som gäller ifråga om sådana nödvändiga men icke handikapps specifika anordningar är således att Försäkringskassan bör ge den försäkrade möjlighet att styrka merkostnaden.

Vårdbidrag

RÅ 2007 ref. 66; Den period om minst sex månader som avses i 8 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag ska beräknas med utgångspunkt från när behovet av särskild tillsyn och vård uppkom, oavsett när ansökan om vårdbidrag ges in.

(mål nr 1925-06, 2007-10-30)

Lagrum: 8 och 13 §§ lagen om handikappersättning och vårdbidrag

B ansökte i december 2003 om vårdbidrag för sonen A som insjuknat i augusti 2003 och tillfrisknat i april 2004. FK avslog hennes ansökan med motivering att A inte haft ett särskilt vård- och tillsynsbehov som berättigat till vårdbidrag i minst sex månader beräknat från ansökningsmånaden. KR fann att bestämmelserna i 8 § och 13 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag måste tolkas så att vid bedömning av rätten till vårdbidrag kan endast vård- och tillsynsbehovet fr.o.m. ansökningsmånaden beaktas. B överklagade till Regeringsrätten. Försäkringskassan medgav i Regeringsrätten bifall till B:s talan och anförde att rätten till en socialförsäkringsförmån, i detta fall rätten till vårdbidrag, inträder vid den tidpunkt då den försäkrade uppfyller förutsättningarna för att ha rätt till förmånen. I det nu aktuella fallet var det när A insjuknade i augusti 2003.

Regeringsrättens bedömning: Av 8 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag jämförd med 13 § första stycket samma lag följer att den period om minst sex månader som anges i 8 § ska beräknas med utgångspunkt i den månad då behovet av särskild tillsyn och vård uppkommit oavsett vid vilken tidpunkt ansökan om vårdbidrag ges in. Bestämmelsen i 13 § andra stycket har betydelse endast för bedömningen av frågan om från vilken månad bidraget ska utbetalas.

Kommentar

Man kan ta hänsyn till omständigheter som rådde före tidpunkten för ansökan när man bedömer om behovet kan ge rätt till förmånen. Bestämmelserna om retroaktivtid – vad gäller vårdbidrag får bidrag inte utges för längre tid tillbaka än ansökningsmånaden enligt 13 § – har endast betydelse för bedömning av frågan om från vilken månad ersättningen kan utgå.

RÅ 2008 ref. 34; Vid bedömning av till vem av föräldrarna vårdbidrag ska betalas ut när barnet växelvis bor lika mycket hos båda föräldrarna, har i brist på bättre kriterier folkbokföringen fått vara avgörande.

(mål nr 39-06, 2008-06-10)

Lagrum: 18 § lagen om handikappersättning och vårdbidrag

Enligt 18 § i lag (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag betalas vårdbidraget till den förälder som står för den huvudsakliga tillsynen och vården. Vid gemensam vårdnad är det möjligt att dela bidraget lika om föräldrarna är ense om det och båda tar del i vården.

Regeringsrätten anförde att kriteriet ”huvudsaklig tillsyn och vård” tillkom på den tid man utgick från att en av föräldrarna måste avstå från förvärvsarbete för att ta hand om barnet. I det aktuella fallet kunde ingen av föräldrarna anses svara för den huvudsakliga tillsynen och vården. Båda hade rätt till vårdbidrag men frågan om vem som skulle få bidraget måste lösas. Lagen medgav inte att Regeringsrätten beslutade att bidraget skulle delas. I brist på bättre kriterier ansåg Regeringsrätten att folkbokföringen fick avgöra.

Kommentar

I brist på lagstöd får folkbokföringen avgöra frågan om till vilken av föräldrarna vårdbidraget ska betalas ut när de har gemensam vårdnad och vårdar barnet lika mycket men är oense om vem som ska få bidraget.

RÅ 2009 ref. 7; Fråga om kammarrätts avgörande i mål om vårdbidrag gått utöver yrkandena i målet.

(mål nr 812-06, 2009-02-12)

Lagrum: 8–9 §§ lagen om handikappersättning och vårdbidrag, 29 § förvaltningsprocesslagen

Försäkringskassan hade i kammarrätten yrkat att en fjärdedels vårdbidrag med en skattefri merkostnadsdel om 53 procent av basbeloppet skulle utgå till en förälder för två barn. Det ena barnet var elva år och hade beviljats assistansersättning. Det andra var 14 år och glutenintolerant.

Kammarrätten ansåg att merarbetet i form av tillsyn och vård av båda barnen, utöver det som täcktes av den beviljade assistansersättning för elvaåringen, inte motiverade vårdbidrag. Däremot ansågs de sammanlagda merkostnaderna uppgå till 62,5 procent av basbeloppet varför förutsättning fanns att bevilja vårdbidrag med beaktande enbart av merkostnaderna.

Regeringsrätten ansåg att ett vårdbidragsmål gäller frågan om rätt till vårdbidrag finns och om så är fallet med vilket belopp bidraget ska utgå. Regeringsrätten anförde att Försäkringskassan i kammarrätten yrkat en fjärdedels vårdbidrag vilket motsvarar 62,5 procent av basbeloppet. Kammarrättens bifall till kassans yrkande om en fjärdedels vårdbidrag i form av ett vårdbidrag för enbart merkostnader innebar inte att kammarrätten gått utöver yrkandet i målet. Regeringsrätten delade kammarrättens bedömning av nivån på vårdbidraget.

Kommentar

Vårdbidragsmål gäller frågan om rätten till bidrag och med vilket belopp (nivå av basbeloppet) bidraget ska utgå, inte frågan om hur fördelning mellan vård- och tillsynsbehov och merkostnader ska göras.

RÅ 2009 ref. 19; Länsrätten borde i mål om vårdbidrag inte ha avvisat ett överklagande i vad det avsåg ersättning för merkostnader som gick utöver dem som prövats av Försäkringskassan.

(mål nr 4629-05, 2009-02-12)

Lagrum: 8–9 §§ lagen om handikappersättning och vårdbidrag, 37 § förvaltningsprocesslagen

Försäkringskassan hade dragit in vårdbidraget för ett barn fr.o.m. den månad barnet fyllde 16 år. Länsrätten avvisade överklagandet i den del det avsåg merkostnader som inte prövats av kassan. Kammarrätten instämde i bedömningen att dessa merkostnader inte kunde prövas i det aktuella målet.

Regeringsrätten hänvisade till 37 § i förvaltningsprocesslagen (1971:291) som anger att omständigheter som återopas först i Regeringsrätten fick beaktas endast om särskilda skäl finns. Regeringsrätten påpekade att någon motsvarande bestämmelse inte finns för överklaganden till länsrätt och kammarrätt. Mål om vårdbidrag gäller rätten till vårdbidrag med en viss nivå av basbeloppet. De merkostnader som i aktuellt mål återopats först hos länsrätten utgjorde endast nya omständigheter till stöd för yrkandet om rätt till vårdbidrag. Länsrätten skulle därför inte ha avvisat yrkandet om att få dessa merkostnader prövade. Länsrätten kunde antingen själv ha prövat storleken av merkostnaderna eller återförvisat målet till Försäkringskassan. Regeringsrätten bedömde att 37 § förvaltningsprocesslagen och instansordningsprincipen medförde att målet skulle återförvisas till länsrätten för ny prövning.

Kommentar

Liksom i RÅ 2009 ref. 7 anser Regeringsrätten att ”saken” dvs. den fråga som kan prövas i mål om vårdbidrag är rätten till vårdbidrag enligt en viss nivå av basbeloppet. Det som avgör nivån är barnets behov av tillsyn och vård samt eventuella merkostnader.

RÅ 2009 ref. 20; Vid bedömningen av rätten till vårdbidrag ska en skälighetsbedömning göras av barnens särskilda behov.

(mål nr 235-06, 2009-04-27)

Lagrum: 8–9 §§ lagen om handikappersättning och vårdbidrag

Regeringsrätten bedömde att Försäkringskassan följt de rekommendationer som lämnats i de allmänna råden i fråga om att merarbetet skulle beräknas uppgå till minst sju timmar i veckan och merkostnaderna till 25 procent av basbeloppet för att en fjärdedels vårdbidrag skulle kunna utgå. Regeringsrätten påpekade att med allmänna råd förstås enligt författningssamlingsförordningen (1976:725) generella rekommendationer om tillämpningen av en författning som anger hur någon kan eller bör handla i ett visst hänseende. En myndighets allmänna råd är således inte bindande.

Regeringsrätten anförde att den tidsåtgång för merarbete som föräldrarna anser att de lägger ned kan inte utan vidare ligga till grund för bedömningen av rätten till vårdbidrag utan det måste vara fråga om skäligt merarbete.

Regeringsrätten bedömde att tid för skäligt merarbete i detta fall uppgick till mellan fem och sex timmar per vecka för bakning, extra matlagning, inköp, information till omgivningen och tillsyn. I fråga om merkostnaderna var parterna ense om hur de skulle beräknas. Regeringsrätten instämde i att utgångspunkten borde vara Konsumentverkets beräkning av de merkostnader som den särskilda kosten gav upphov till. Om barnet hade rätt till livsmedelsanvisning medförde det att värdet av förmånen skulle dras ifrån medan avgiften för anvisningen skulle läggas till. I detta fall skulle även värdet av skolluncher och kostnaden för inköpt bröd dras ifrån. De sammanlagda kostnaderna för familjens två barn bedömdes till det belopp kassan godkänt, 3 769 kr per år. Skäliga kostnader för måltider utanför hemmet, för kaffebröd, högtidsdagar, förbrukningsartiklar och förvaring uppskattades till 1 000 kr per år. Sammantaget fann Regeringsrätten att skäligt merarbete kunde uppskattas till mellan fem och sex timmar per vecka och att merkostnader borde godtas med 4 769 kr per år, vilket inte uppgick till 25 procent av det aktuella basbeloppet. Regeringsrätten påpekade att de allmänna råden är en rekommendation och att det innebär att bedömningen kan utfalla så att rätt till vårdbidrag finns även om merarbetet och merkostnaderna understiger den rekommenderade storleken. Skäl att i detta fall göra en annan bedömning fanns emellertid inte. Rätt till vårdbidrag fanns inte.

Kommentar

Domen får anses vägledande beträffande beräkningen av kostnader och merarbete för barn med celiaki men inte för barn med övriga allergier/intoleranser beträffande kost. Regeringsrättens dom innebär en påminnelse om att Försäkringskassans olika tillämpningsanvisningar endast är rekommendationer. En skälighetsbedömning av merarbete och merkostnader kan således medföra avvikelser från råden.

Pensionsförmåner

Omställningspension

RÅ 2006 ref. 30; Vid bedömningen av en kvinnas rätt till omställningspension har det ansetts att hon stadigvarande sammanbodde med sin före detta make vid dennes bortgång.

(mål nr 2443-04, 2006-06-02)

Lagrum: 8 kap. 4 § AFL i äldre lydelse (numera 4 kap. 1 § lagen om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn)

P och mannen ifråga hade en gemensam dotter, född 1996. Efter skilsmässan 1997 bodde de på skilda adresser men då mannen blev svårt sjuk i en dödlig sjukdom flyttade han hem till henne under hösten år 2000. Mannen avled i februari år 2001. Under tiden för detta sammanboende fick P både bostadsbidrag såsom ensamstående och underhållsstöd för dottern. Regeringsrätten angav att även ett sammanboende som vid dödsfallet varit en förhållandevis kort tid kunde berättiga till omställningspension. Avgörande för bedömningen av om ett sammanboende varit stadigvarande eller inte var i princip parternas avsikt. En uppgift om att en kortare tids sammanboende varit avsedd att bli stadigvarande måste stödjas av yttre omständigheter för att kunna läggas till grund för rätt till omställningspension. Någon prövning i det enskilda fallet av vilka ekonomiska verkningar den ena makens bortgång hade skulle inte göras.

Regeringsrätten fann att det med hänsyn till situationen saknades anledning att anta annat än att mannens återflyttning till sin familj var avsedd att bli stadigvarande. Att den gjordes med vetskap om mannens dödliga sjukdom medförde inte någon annan bedömning.

Kommentar

Det är parternas avsikt som är avgörande. Även om det inte fanns skäl till att anta att sammanboendet skulle komma att vara längre än en förhållandevis kort tid skulle detta inte inverka på bedömningen av parternas avsikt.

Arbetskadeförsäkring

RÅ 2005 ref. 46; Det förhållandet att en arbetslivsinriktad rehabilitering har avsett en kort utbildningstid har inte i sig ansetts utgöra hinder för beviljande av arbetsskadelivränta.

(mål nr 1375-02, 2005-06-20)

Lagrum: 4 kap. 1 § och 6 kap. 5 § LAF

Målet rörde en person K som genomgick arbetslivsinriktad rehabilitering i form av en väktarutbildning under sju veckor. Under denna period fick han rehabiliteringsersättning. K begärde att få livränta under utbildningen men hans begäran avlogs med motiveringen att utbildningen var för kort för att berättiga till livränta. Länsrätten ansåg dock att varken bestämmelsen i 22 kap. 7 § AFL om rehabiliteringsersättning under arbetslivsinriktad rehabilitering eller bestämmelsen i 6 kap. 5 § LAF om möjligheten att bevilja livränta under sådan rehabilitering gav stöd för Försäkringskassans ståndpunkt. Inte heller fanns, enligt länsrätten, stöd i rättspraxis för kravet att det skulle röra sig om en längre tids rehabilitering.

Kammarrätten delade länsrättens bedömning. Regeringsrätten konstaterade att den aktuella utbildningen var att betrakta som en arbetslivsinriktad rehabilitering enligt 22 kap. 7 § AFL och att det vare sig av detta lagrum eller av 6 kap. 5 § LAF var möjligt att dra slutsatsen att livränta endast kunde beviljas under en längre arbetslivsinriktad rehabilitering. Försäkringskassans överklagande avlogs och målet återförvisades till Försäkringskassan för prövning av om övriga förutsättningar för livränta fanns.

Kommentar

En arbetslivsinriktad rehabilitering som är kortvarig utesluter inte att rätt till arbetsskadelivränta kan finnas.

RÅ 2007 ref. 1; En tandskada orsakad av en körsbärskärna i en kaka som en försäljare, anställd vid ett kakelugnsmakeri, bjudits på av en kund vid besök i dennes bostad har ansetts utgöra en skada till följd av ett olycksfall i arbetet.

(mål nr 3633-05, 2007-01-18)

Lagrum: 2 kap. 1 §, 3 kap. 3 § och 3 kap. 9 § LAF

M sålde kakelugnar. Under ett besök hemma hos en kund i dennes bostad blev han bjuden på kaffe och kaka. Enligt M ingick det i hans arbete att besöka kunder i deras hem. När han åt kakan skadade han en tand på en körsbärskärna i kakan. Regeringsrätten konstaterade i domen att till olycksfall i arbetet hänförs olycksfall som inträffar när en försäkrad utför sitt

egentliga arbete, andra olycksfall som inträffar inom arbetsområdet och men även olycksfall utanför arbetsområdet om arbetstagaren vid olycksfallet ”var stadd i arbetsgivarens ärenden”. Någon definition av begreppet arbetsområde fanns inte men enligt praxis var begreppet arbetsområde synonymt med begreppet arbetsplats (FÖD 1995:21).

Regeringsrätten konstaterade att besök hos kunder i deras hem ingick i M:s arbete som försäljare. Regeringsrätten ansåg att M:s kaffedrickande tillsammans med kunden knappast kunde betraktas som en från hans egentliga arbete skild syssla och fick i vart fall anses ha ett klart samband med hans arbete som försäljare. Den tandskada som M fick när han bet i kakan fick därför anses ha uppstått till följd av ett olycksfall i arbetet och utgjorde därmed en arbetsskada.

Kommentar

Jämför Regeringsrättens mål nr 468-06, 2008-05-20 där prövningstillstånd i kammarrätt meddelades. ”En läkare har under en kaffepaus i arbetet ätit bröd som arbetsgivaren bjudit på och därvid ådragit sig en tandskada. Fråga om skadan inträffat till följd av olycksfall i arbetet.” Regeringsrätten ansåg att KR borde ha meddelat prövningstillstånd av prejudikatskäl. RÅ 2007 ref. 1 angavs ha vissa beröringspunkter men tog inte direkt sikte på den situationen att en skada uppstått under en måltids- eller kaffepaus på arbetsplatsen.

RÅ 2007 ref. 35; Ett olycksfall som inträffat på väg från sörbos bostad till arbetsplats har godkänts som sådant färdolycksfall som omfattas av lagen om arbetsskadeförsäkring.
(mål nr 6502-05, 2007-03-14)

Lagrum: 2 kap. 1 § tredje stycket LAF

L hade en egen bostad. Han hade minst två–tre gånger i veckan sedan i vart fall sensommaren år 2001 övernattat hos en kvinna som bodde i samma stad. Olyckan inträffade i juni 2002 under L:s färd på väg från kvinnans bostad till arbetet.

Regeringsrätten konstaterade att L, innan olyckan inträffade, frekvent och under en längre tid färdats till sin arbetsplats från den aktuella bostaden. Med hänsyn till detta och eftersom det inte framkommit annat än att han tog den vanliga vägen från denna bostad till sitt arbete var olycksfallet att anse som ett färdolycksfall enligt LAF.

Kommentar

Enligt domen ska ett olycksfall som inträffar på den färdväg till arbetet som ofta och under en längre tid använts anses som ett färdolycksfall enligt LAF. Men domen lämnar inte besked om hur ofta och hur länge färdvägen ska ha använts för att så ska anses vara fallet.

RÅ 2007 ref. 42; Tillämpning av principen om att den enskilde är försäkrad i "befintligt skick" inom arbetsskadeförsäkringen.

(mål nr 7227-04, 2007-03-26)

Lagrum: 2 kap. 1 och 2 §§ LAF i lydelse före den 1 juli 2002 samt 3 kap. 3 och 9 §§ LAF

När O cyklade till arbetet knuffades hon omkull av en annan cyklist, ramlade mot en parkerad bil och ådrog sig tandfrakturer. Försäkringskassan avslag begäran om tandvårdsersättning från arbetsskadeförsäkringen med hänvisning till att de frakturerade tänderna redan vid olyckstillfället varit mycket dåliga p.g.a. omfattande kariesangrepp och att det därför funnits ett vårdbehov redan före olyckstillfället.

Regeringsrätten fann att det saknades närmare utredning om olycksfallet och om den kraft med vilken O föll mot bilen. Regeringsrätten ansåg att det inte framstod som anmärkningsvärt att tandskador uppstått vid ett olycksfall av beskrivet slag samt att skadan framstod som en typisk skada till följd av olycksfallet. Regeringsrätten fann att omständigheterna att O hade kariesangrepp och saknade frisk tandsubstans under de frakturerade tänderna måste anses hänförliga till sådana individuella svagheter som kan godtas vid en prövning av om arbetsskadeersättning kan utgå. De individuella svagheter som i O:s fall innebar att ett vårdbehov redan fanns före olycksfallet eller skulle komma att uppstå inom överskådlig tid medförde inte enligt Regeringsrättens mening att det fanns tillräcklig grund att bortse från principen om befintligt skick. Regeringsrätten förklarade därför O berättigad till arbetsskadeersättning för nödvändiga tandvårdskostnader med anledning av olycksfallet.

Kommentar

Domen innebär att principen om befintligt skick ska tolkas som att även betydande svagheter hos individen kan godtas vid prövning av orsaks sambandet mellan olycksfall och skada när det rör sig om sådan skada som är typisk till följd av olycksfallet.

Principen om att den försäkrade går in i försäkringen sådan han eller hon är, dvs. med eventuella sjukdomar eller särskild sårbarhet fysiskt eller psykiskt, innebär att man måste ta hänsyn till den enskildes tillstånd när man bedömer skadan och dess effekter. Principen kan emellertid inte tillämpas fullt ut om en konkurrerande skadeorsak i sig är tillräcklig för att förklara sjukdomen oavsett arbetets inverkan. En ihärdig rökarens luftvägsbesvär kan t.ex. förklaras till största delen bero på rökningen. En konkurrerande skadeorsak kan i ett annat fall tänkas ge individen en ökad sårbarhet och därför förstärka den skadliga inverkan eller effekten av ett olycksfall. Principen om försäkring "i befintligt skick" kan behöva modifieras inom rimliga gränser anser Grönwall, Hessmark i "Arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd", t.ex. vid kombinationer av stor konstitutionell svaghet med mycket liten påverkan i arbetet. Författarna påpekar att tanken inte är att alla normala obetydliga livets rörelser ska kunna ge rätt till arbetsskadeersättning när de råkar bli utförda på en arbetsplats av en individ som sannolikt skulle ha drabbats av besvären ändå.

RÅ 2009 not. 139; Visandedag – bevisregel
(mål nr 4102-06, 2009-09-23)

Lagrum: 2 kap. 1 och 2 §§ LAF i lydelse före den 1 juli 2002

Frågan i målet var om kammarrätten utan yrkande från part ägt frånga den av underinstanserna fastställda visandedagen med följd att en för den försäkrade mindre förmånlig bevisregel blivit tillämplig.

Försäkringskassan och länsrätten godkände inte T:s nackbesvär som visat sig den 26 november 2002 som arbetsskada. Den mildare bevisregeln fr.o.m. den 1 juli 2002 tillämpades. Kammarrätten redovisade att T åberopat ett läkarutlåtande från en specialistläkare i ortopedi som anser att sjukdomen debuterade år 2000 med huvudvärk och ångestattacker samt att smärt-syndromet i nacken tillkommit under hösten år 2000. Kammarrätten tillämpade i stället den äldre strängare lydelsen av bevisregeln. Kammarrätten godkände inte besvären som arbetsskada. T överklagade. Försäkringskassan påpekade i Regeringsrätten att kammarrätten ändrat underinstansernas avgöranden till T:s nackdel varför målet borde visas åter till kammarrätten för ny prövning. T ville ha målet prövat i sak i Regeringsrätten.

Regeringsrätten påpekade att det fanns ett flertal uppgifter i handlingarna, bl.a. från T själv om att besvären började år 1999/2000. Regeringsrätten ansåg att kammarrätten borde ha gett T möjlighet att argumentera i frågan om visandedagens betydelse för bedömningen av vilka regler som skulle tillämpas. Med hänsyn till omständigheterna i målet fanns inte skäl att undanröja kammarrättens dom. Regeringsrätten prövade målet i sak och bedömde att visandedagen skulle förläggas till dag före den 1 juli 2002 och att T inte varit utsatt för någon skadlig inverkan.

Kommentar

De omständigheter som Regeringsrätten hänvisar till och som medför att målet inte ska återförvisas är dels att alla instanser är eniga om att T:s sjukdomsbesvär inte ska godkännas som arbetsskada oavsett vilken bevisregel som tillämpas dels att T själv åberopat medicinsk utredning som pekade på en tidigare visandedag och dels att T själv inte yrkade att målet skulle återförvisas.

Bidrag

Barnbidrag

RÅ 2005 ref. 79; Barnbidrag för barn som står under föräldrarnas gemensamma vårdnad och som bor växelvis hos dem, ska – då fadern uppbär bidraget men föräldrarna är oense om vem som har rätt till det – betalas till modern efter anmälan av henne.

(mål nr 2693-04, 2005-11-23)

Lagrum: 4 § lagen om allmänna barnbidrag

I målet hade modern anmält att barnbidragen skulle betalas till henne i stället för som tidigare till fadern. Regeringsrätten förklarade att enligt huvudregeln i 4 § lagen (1947:529) om barnbidrag betalas barnbidraget till barnets moder när vårdnaden om barnet är gemensam. Regeringsrätten förklarade vidare att undantag från denna regel görs då föräldrarna är ense om att fadern ska uppbära bidraget, en av föräldrarna är förhindrad att delta i vårdnaden om barnet eller barnet bor tillsammans med endast en av föräldrarna. Eftersom inget av nämnda undantag förelåg skulle barnbidraget betalas till modern i enlighet med hennes anmälan.

Kommentar

Vid gemensam vårdnad betalas barnbidraget som huvudregel till modern om föräldrarna är oense om vem som ska uppbära bidraget. Om hon är förhindrad att delta i vårdnaden om barnet eller barnet bor tillsammans med endast fadern betalas bidraget till honom.

RÅ 2008 ref. 9; Ett barn som fötts i Thailand när hans far bedrivit studie-
stödsberättigande utbildning där har i ett mål om rätt till barnbidrag ansetts
vara bosatt i Sverige

(mål nr 3914-06, 2008-02-05)

Lagrum: 1 och 1a §§ lagen om allmänna barnbidrag samt 2 kap. 1, 2, 5 och
6 §§, 3 kap. 2 § och 4 kap. 2 och 3 §§ SofL

En man som sedan två år studerade på en fyraårig utbildning och arbetade ideellt i Thailand gifte sig där och fick barn. Mannen var folkbokförd i Sverige och finansierade utbildningen genom studiebidrag och studielån från CSN. Äktenskapet registrerades i Sverige och sonen blev svensk medborgare. Efter utbildningen hade mannen för avsikt att återvända till Sverige för att undervisa eller verka som barnpsykolog. Försäkringskassan avslög mannens ansökan om barnbidrag med motiveringen att sonen inte varit medföljande från Sverige.

Mannen överklagade till Regeringsrätten som biföll hans talan. Regeringsrätten hänvisade till bl.a. SofL:s förarbeten som rörde statsanställda vari det angavs att även barn som fötts utomlands hade rätt till förmåner enligt denna lag. Något uttalande som direkt tog sikte på utlandsstuderande eller biståndsarbetare m.fl. gjordes inte i förarbetena. Regeringsrätten fann att det av förarbetena framgick att avsikten i fråga om statsanställda varit att regeln skulle tolkas så att det inte krävdes att barnet rent faktiskt hade följt med till utlandet från Sverige. Bestämmelsen var emellertid gemensam för alla i kapitlet berörda personkategorier (statsanställda, diplomater, biståndsarbetare och utlandsstuderande). Den var formulerad så att samma villkor gällde familjemedlemmar oavsett vilken personkategori det var fråga om. Något krav på att barnet skulle ha bott i Sverige före föräldrarnas utlandsvistelse kunde alltså inte ställas upp.

Kommentar

Även om Regeringsrätten i det enskilda målet endast tagit ställning till om ett barn som föds under vistelse utomlands kan anses som medföljande i den mening som avses i 2 kap. 6 § SofL får domen – enligt Försäkringskassans mening – även anses innebära att tillkommande make/make ska anses som ”medföljande” familjemedlem – och därmed som bosatt i Sverige – trots att han eller hon inte rent faktiskt följt med från Sverige. (Se Im 2008:166 utfärdat 2008-11-10).

Underhållsstöd

RA 2007 ref. 26; Återkrav av belopp som felaktigt betalats ut som underhållsstöd har eftergetts.

(mål nr 6866-04, 2007-03-16)

Lagrum: 3 och 20 §§ lagen om underhållsstöd

Försäkringskassan beslöt att dra in P:s underhållsstöd eftersom han inte var rättslig vårdnadshavare för barnet och att efterge skulden om 35 190 kr, avseende tiden februari 2000 – juli 2002 p.g.a. att Försäkringskassan orsakat felet och P mottagit stödet i god tro. AO framhöll i svaromål till Regeringsrätten att P skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig och att P inte åberopat ekonomiska eller personliga skäl för att få eftergift.

Regeringsrätten framhöll att de omständigheter som i socialförsäkringsrättslig praxis kunde leda till eftergift kunde hänföras till två olika grupper – den ena är när anledning finns att mildra konsekvenserna av det stränga betalningsansvaret – den andra är när betalningsmottagarens sociala och personliga situation påkallar eftergift. Förarbetena ger enligt Regeringsrätten viss vägledning för tillämpning av 20 § lagen om underhållsstöd men möjligheten att medge eftergift är inte begränsad till de situationer som omnämns i förarbetena. Regeringsrätten ansåg att P inte insett eller borde ha insett att utbetalningen var felaktig. Ytterligare en faktor som var viktig för bedömningen var om stödet hade utgått utan att det varit sakligt motiverat. I

detta fall hade Försäkringskassan visserligen gjort fel men stödet hade i realiteten kommit att utgå till en förälder med ett barn i den situation som stödet var avsett för. Eftersom boförälderns ekonomi inte hade någon betydelse för frågan om rätt till underhållsstöd fanns inte anledning att undersöka P:s ekonomiska förhållanden. Regeringsrätten ansåg alltså att eftergift borde medges.

Kommentar

Målet behandlar inte frågan om rätten till underhållsstöd.

RÅ 2008 ref. 68; En far har ansetts vara återbetalningsskyldig för underhållsstöd som har lämnats till hans barn för tid då det var fastställt att en annan man var far till barnet.

(mål nr 378-05, 2008-12-01)

Lagrum: 21 § lagen om underhållsstöd

A hade år 2000 bekräftat sitt faderskap. I november 2001 bekräftade B att han var far till barnet. I en dom år 2002 hävde tingsrätten A:s faderskapsbekräftelse. I januari 2003 beslutade Försäkringskassan om återkrav mot B för tiden november 2001–maj 2002. B överklagade och ansåg sig betalningsskyldig först fr.o.m. tiden för tingsrättens dom. Regeringsrätten fann att A:s underhållsskyldighet hade förfallit, även för förfluten tid, när Försäkringskassan år 2003 beslutade om återkrav (jfr NJA 1981 s. 496). Vid den tiden fanns även en faderskapsbekräftelse från B vilken uppfyllde lagens krav. Stöd i Föräldrabalken för att rättsverkningarna av denna bekräftelse skulle begränsas i tiden saknades. Den gällde därför från barnets födelse. B var därför underhålls- och återbetalningsskyldig för den tid Försäkringskassan hävdade.

RÅ 2008 ref. 71; Underhållsstöd har lämnats till två barn. Återbetalningsskyldigheten för deras far, som driver ett företag som går med förlust, har bestämts genom en skälighetsbedömning.

(mål nr 996-07, 2008-12-16)

Lagrum: 21, 24–26 och 28 §§ lagen om underhållsstöd

Försäkringskassan hade inte ansett honom återbetalningsskyldig under perioden 1998–2001 när företaget var nystartat. Det aktuella återkravet gällde utbetalat underhållsstöd för år 2002. Mannen ansåg att återbetalningsskyldigheten skulle beräknas efter den taxerade inkomsten. Han förklarade sin situation med att han levte på lån och kontantuttag ur rörelsen och påpekade att hans deklARATIONER var godkända av Skatteverket.

Regeringsrätten konstaterade att huvudregeln var att återbetalningsskyldigheten skulle beräknas med ledning av det senast fattade taxeringsbeslutet men att en skälighetsbedömning även kunde göras. Bedömningen skulle göras i två steg. Det första var att pröva om det var uppenbart att den bidragsskyldige hade en förvärvsförmåga som väsentligen översteg den faktiska inkomsten. Det andra steget var att bedöma om han eller hon visat

godtagbar anledning till att inte utnyttja sin förvärvsförmåga. I det aktuella fallet var den underhållsskyldige 34 år och hade inte anført att han varit sjuk eller av annan anledning inte skulle kunna ha ett arbete med högre inkomst. Någon godtagbar anledning till att fortsätta driva förlustföretaget i stället för att utnyttja sin förvärvsförmåga fanns inte.

Kommentar

Är det uppenbart att stor skillnad råder mellan inkomst och förvärvsförmåga kan en skälighetsbedömning göras av återbetalningsskyldighet för utbetalt underhållsbidrag. En förälder måste ha en godtagbar anledning till att inte utnyttja sin förvärvsförmåga för att slippa undan underhållsskyldighet.

RÅ 2008 ref. 80; Ett barn som varit folkbokförd hos modern men rent faktiskt bott hos sina morföräldrar har inte haft rätt till underhållsstöd eftersom det inte haft sådan anknytning till moderns hem och ekonomi att det ändå ansetts varaktigt bosatt där.

(mål nr 171-05, 2008-12-18)

Lagrum: 3 § lagen om underhållsstöd

Regeringsrätten anförde att utgångspunkt för bedömning av var ett barn ska anses vara varaktigt bosatt är normalt barnets folkbokföringsadress. När det står klart att folkbokföringen inte speglar de faktiska förhållandena får en samlad bedömning göras av omständigheterna i ärendet, framför allt barnets anknytning till boföräldrarnas hem och ekonomi.

I det aktuella fallet var det klarlagt att barnet faktiskt bodde hos morföräldrarna och det var inte utrett att modern svarat för barnets försörjning på sådant sätt att barnet av det skälet kan anses ha varit varaktigt bosatt hos henne. Barnet hade därför inte haft rätt till underhållsstöd under aktuell period.

Bostadsbidrag

RÅ 2005 ref. 72; Preliminärt bostadsbidrag har, när ansökan kommit in till försäkringskassan under det löpande året, inte ansetts kunna bestämmas med beaktande av tiden före den månad då ansökningen kom in.

(mål nr 2751-03, 2005-12-15)

Lagrum: 21, 21a och 21b §§ lagen om bostadsbidrag

I målet hade en försäkrads ansökan om bostadsbidrag kommit in till Försäkringskassan först i april 2002. KR fann att det preliminära bostadsbidraget inte kunde utbetalas för tid före ansökan – dvs. för perioden januari–mars 2002 – men däremot skulle det beräknas på så sätt att årsbeloppet skulle delas på de nio månader för vilka rätt till bostadsbidrag förelåg. På detta sätt kom det preliminära bostadsbidraget att bli högre än vad det skulle ha blivit om det – som Försäkringskassan ansåg – skulle ha beräknats på årsbeloppet fördelat på alla årets månader och därefter multiplicerats med nio.

Enligt Regeringsrätten innebär förbudet att bevilja bostadsbidrag för tid före ansökningsmånaden enligt vad som framgår av 21 § lag (1993:737) om bostadsbidrag, att det inte är möjligt att endast fördela årsbeloppet på de månader då bostadsbidrag kan beviljas.

Kommentar

Om KR:s dom stått sig hade detta inneburit att den som haft rätt till bostadsbidrag endast under en del av året skulle ha fått lika mycket – på årsbasis – som den som haft rätt till bostadsbidrag för hela året. En sådan ordning är inte rimlig och – som Regeringsrätten framhöll – inte förenlig med förbudet mot utbetalning av bostadsbidrag för tid före ansökan.

RÅ 2005 ref.75; Vid bestämmande av det slutliga bostadsbidraget har, när den vid taxeringen fastställda inkomsten omfattat längre tid än ett år, endast så stor del av inkomsten medräknats att den liksom det preliminära bostadsbidraget kommit att omfatta ett kalenderår.

(mål nr 3870-04, 2005-12-21)

Lagrums: 4, 8 och 21 b §§ lagen om bostadsbidrag

En företagares räkenskapsår omfattade 17 månader. I sitt överklagande hade Försäkringskassan – med hänvisning till avfattningen av 4 § lagen om bostadsbidrag och uttalanden i förarbetena – anfört att den fastställda inkomsten av näringsverksamhet inte skulle frångås trots att den omfattade ett räkenskapsår som var längre än kalenderåret. Regeringsrätten ansåg, i likhet med LR och KR, att endast tolv sjuttondelar av inkomsten skulle beaktas. Regeringsrätten anförde att i lagen om bostadsbidrag har såväl den bidragsgrundande inkomsten som det slutliga bostadsbidraget getts en tidsmässig anknytning till kalenderåret. Sålunda föreskrivs i 8 § att bidragsgrundande inkomst ska avse samma kalenderår som bostadsbidraget och ska anses vara lika fördelad på varje månad i kalenderåret och i 21 b § att slutligt bostadsbidrag bestäms för varje kalenderår under vilket preliminärt bidrag har betalats ut. Den bidragsgrundande inkomst med vilken det preliminära bostadsbidraget ska jämföras bör då, enligt Regeringsrätten, rimligtvis också hänföra sig till samma kalenderår som bostadsbidraget, eftersom jämförelsen annars skulle bli haltande.

Kommentar

Regeringsrättens dom innebär att när inkomst av näringsverksamhet för ett taxeringsår omfattar ett räkenskapsår som är längre än det kalenderår som bostadsbidraget avser ska Försäkringskassan, när det slutliga bostadsbidraget fastställs, endast beakta den del av inkomst av näringsverksamhet som kan hänföras till samma kalenderår som bostadsbidraget.

Den del av inkomsten, i det aktuella målet fem sjuttondelar, som genom en sådan proportionering hänförs till kalenderåret före det kalenderår som avstämningen avser kommer i regel inte att påverka rätten till bostadsbidrag till följd av bristande förutsättningar för ändring enligt lagen om bostadsbidrag och 20 kap. 10 a § AFL.

Övrigt

Rehabiliteringsersättning

RÅ 2007 ref. 31; Med hänsyn till syftet med en utbildning som omfattade 31 veckor har rehabiliteringsersättning tillerkänts en försäkrad för att delta i utbildningen trots att denna var avslutad först efter fyra år.
(mål nr 874-05, 2007-03-29)

Lagrum: 22 kap. 2 och 7 §§ AFL samt 2 och 3 §§ förordningen om rehabiliteringsersättning

L, som var sjukgymnast och led av ryggbesvär efter en olycka genomgick en 31 veckor lång utbildning i Schweiz till feldenkreispedagog. Utbildningen pågick under elva perioder under fyra år. Under perioderna mellan utbildningstillfällena skulle hon arbetsträna. Försäkringskassan beviljade inte rehabiliteringsersättning p.g.a. att utbildningen inte uppfyllde de kriterier som fanns angivna i förordningen (1991:1321) om rehabiliteringsersättning. LR avslog överklagandet.

Regeringsrätten framhöll att målet endast gällde frågan om den omständligheten att utbildningen avslutats först omkring fyra år efter det att den påbörjats innebar att L inte hade rätt till rehabiliteringsersättning. Regeringsrätten konstaterade att det inte finns några föreskrifter i AFL eller i någon annan författning som reglerar under hur lång tid rehabiliteringsersättning kan utgå. Frågan berördes i förarbetena till reglerna om rehabiliteringsersättning (prop. 1990/91:141, s. 17, 62, 92, bet. 1990/91:SfU 16, s. 34). Där uttalades att inriktningen på rehabiliteringsarbetet borde vara att den försäkrade skulle återfå sin arbetsförmåga inom ett år och att i vart fall en eventuell utbildning borde vara avslutad inom denna tid. Detta uttalande medförde enligt Regeringsrättens mening inte att lagen skulle tolkas så att den tidsmässiga uppläggningsen av L:s utbildning utgjorde hinder för henne att få rehabiliteringsersättning. Avgörande borde i stället vara om utbildningen fyllde det syfte som anges i 22 kap. 2 § AFL, nämligen att återge den försäkrade arbetsförmågan och skapa förutsättningar för att försörja sig själv genom förvärvsarbete. I det avseendet hade det inte kommit fram några invändningar mot L:s utbildning.

Kommentar

Avgörande var om utbildningen återgav den försäkrade arbets- och försörjningsförmågan. Att den gjorde det var ostridigt i målet. (jfr Vägledningen 2004:2 om sjukpenning och samordnad rehabilitering, avsnitt 22.3 Ersättningens längd). Mot bakgrund av att Försäkringskassan enligt 22 kap. 5 § AFL i samråd med den försäkrade ska se till att hans eller hennes behov av rehabilitering snarast klarläggs och att de åtgärder vidtas som behövs för en

effektiv rehabilitering torde den situation som är aktuell i målet vara ovanlig. Normalt finns åtgärder och utbildningar som kan återge den försäkrade arbetsförmågan på kortare tid och som därmed är effektivare.

Processuellt

RÅ 2005 ref. 16; Försäkringskassas avslagsbeslut vinner inte negativ rättskraft.

(mål nr 8759-03, 2005-02-28)

Lagrum: 8 kap. 12 § LAF och 20 kap. 10 a § AFL

T värdjade till LR att ta upp ärendet till ny prövning eftersom hon fått felaktig information från Försäkringskassan. Hon ville ha en ny prövning trots att klagotiden passerat.

LR fann att Försäkringskassan gjort rätt som avvisat överklagandet från T som för sent inkommet samt att förutsättningar för att ändra tidigare beslut med stöd av 20 kap. 10 a § lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) inte fanns. LR ansåg att T:s talan kunde förstås som en ny ansökan om livränta för bl.a. samma period som tidigare prövats och överlämnade därför T:s ansökan till Försäkringskassan för prövning. Dåvarande Riksförsäkringsverket överklagade LR:s dom och yrkade att den skulle undanröjas i den del den avsåg överlämnande av ansökan för ny prövning.

KR avslog överklagandet och uttalade bl.a. följande. Det är en grundläggande princip inom förvaltningsförfarandet att ett beslut om avslag på en ansökan i regel inte vinner negativ rättskraft i den meningen att det förhindrar en ny prövning av samma sak. Enligt praxis (RÅ 2002 ref. 61) tillmäts dock en domstols lagakraftvunna avgörande i socialförsäkringsmål negativ rättskraft. Detta var inte skäl för att göra avsteg från den grundläggande principen för förvaltningsförfarandet om att ett tidigare lagakraftvunnet avslagsbeslut inte hindrade en ny prövning av saken. Inte heller den omständigheten att Försäkringskassan enligt 20 kap. 10 a § AFL har en skyldighet att rätta vissa kvalificerat felaktiga beslut borde utgöra hinder för att saken efter ny ansökan skulle kunna prövas på nytt. Regeringsrätten – som avgjorde målet i plenum, dvs. med alla domare närvarande – gjorde samma bedömning som KR. Flera ledamöter var dock skiljaktiga och ville bifalla RFV:s överklagande.

Kommentar

Regeringsrätten har i målet endast bedömt vad som gäller när en enskild *fått avslag på en ansökan om en förmån*. Ett sådant avslagsbeslut vinner inte negativ rättskraft dvs. det finns inget hinder i juridisk mening för att en ny ansökan om samma sak ska kunna prövas. Detta innebär inte att Försäkringskassan är tvungen att göra en ny prövning.

Regeringsrätten har inte uttalat sig om vad som gäller ifråga om bifallsbeslut eller ifråga om beslut av typen fastställande av sjukpenninggrundande inkomst.

LR i Västmanlands län har i dom den 27 februari 2006 i mål nr 48-06, dvs. i tiden efter RÅ 2005 ref. 16, funnit att Försäkringskassans beslut om återkrav vinner negativ rättskraft. LR framhöll att ett återkravsbeslut – till skillnad från ett beslut som fattats med anledning av en ansökan – inte initierats av den enskilde och att denne därför inte styr över processen. Enligt LR låg det i sakens natur att ett återkravsbeslut vinner negativ rättskraft eftersom det annars skulle vara möjligt för den enskilde att med nya ansökningar om ny prövning av återkravet skjuta upp verkställigheten av återkravet. KR meddelade inte prövningstillstånd.

Det är i det fallet fråga om beslut som är betungande för den enskilde. Denne kan inte begära ny prövning eftersom det är Försäkringskassan som initierat ärendet.

Om den försäkrade för sent överklagar kassans avslagsbeslut om t.ex. livränta eller sjukersättning bör den försäkrade inte rent rutinmässigt upplysas om möjligheten att göra en ny ansökan för att få en ny prövning av samma sak. Om den försäkrade uttryckligen vill ha upplysningar om denna möjlighet är det däremot kassans skyldighet att hjälpa till.

En överklagandeskrivelse ska inte automatiskt ses som en ny ansökan. Om det tydligt framgår av överklagandet att avsikten både är att överklaga och att söka på nytt genom att formuleringar som ”jag ansöker om ..” finns med i överklagandet kan den försäkrade behöva upplysas om eventuellt formkrav för ansökan. Om inget formkrav finns får överklagandet i ett sådant fall anses innehålla även en ny ansökan.

RÅ 2009 ref. 38; En socialförsäkringsnämnds bedömning att en försäkrad inte haft rätt till redan utbetalade förmåner har ansetts vara endast ett led i handläggningen av ett återkravsärende och har därför inte utgjort eller innefattat ett överklagbart beslut.

(mål nr 1107-1108-05, 2009-05-11)

Lagrum: 6 kap. 7 §, 8 kap. 4 och 12 §§ LAF, 7 kap. 1 och 2 §§, 16 kap. 7 §, 18 kap. 17 § samt 20 kap. 4 och 11 §§ AFL

Regeringsrätten anförde att socialförsäkringsnämndens bedömning inte var tillräcklig för ett slutligt avgörande i återkravsfrågan. Nämnden var skyldig att inför ett beslut om återkrav kommunicera den samlade utredningen med den försäkrade som då hade möjlighet att invända mot bedömningen. Om invändningarna inte godtogs var det slutliga beslutet om återkrav överklagbart. Socialförsäkringsnämndens beslut som innefattade en bedömning av rätten till sjukbidrag och livränta för förfluten tid var därför inte överklagbart.

Kommentar

Socialförsäkringsnämnderna är avskaffade men beslut i ärenden som tidigare fattades av nämnderna fattas numera på tjänstemannanivå. Efter impuls om att rätt inte längre finns till en förmån eller att den ska utgå med lägre belopp fattar tjänsteman beslut om minskning eller indragning från närmast påverkbara tidpunkt. Därefter överlämnas ett underlag för

återkravsutredning och beslut i återkravsfrågan till den beslutsfattare som har hand om återkrav. Beslutsunderlaget kan behöva kommuniceras med den försäkrade som då ges tillfälle att yttra sig. Det är på motsvarande sätt som tidigare enbart det slutliga återkravsbeslutet som kan överklagas.

Rättsfallsregister	
RÅ 2005 not. 127;	26
RÅ 2005 ref. 16;	43
RÅ 2005 ref. 38;	22
RÅ 2005 ref. 45;	22
RÅ 2005 ref. 46;	32
RÅ 2005 ref. 52;	7
RÅ 2005 ref. 63;	19
RÅ 2005 ref. 72;	39
RÅ 2005 ref. 79;	36
RÅ 2005 ref.75;	40
RÅ 2006 ref. 17;	15
RÅ 2006 ref. 30;	31
RÅ 2006 ref. 32;	17
RÅ 2006 ref. 54;	8
RÅ 2006 ref. 56;	9
RÅ 2007 ref. 1;	32
RÅ 2007 ref. 26;	37
RÅ 2007 ref. 31;	41
RÅ 2007 ref. 35;	33
RÅ 2007 ref. 42;	34
RÅ 2007 ref. 66;	27
RÅ 2007 ref. 67;	23
RÅ 2007 ref. 83;	17
RÅ 2008 ref. 15;	15
RÅ 2008 ref. 17;	21
RÅ 2008 ref. 23;	10
RÅ 2008 ref. 27;	24
RÅ 2008 ref. 34 ;	27
RÅ 2008 ref. 68;	38
RÅ 2008 ref. 71;	38
RÅ 2008 ref. 80;	39
RÅ 2008 ref. 81;	24
RÅ 2008 ref. 9;	36
RÅ 2009 not. 139;	35
RÅ 2009 not. 52;	18
RÅ 2009 ref. 102 (I);	13
RÅ 2009 ref. 102 (II);	13
RÅ 2009 ref. 19;	29
RÅ 2009 ref. 2;).	11
RÅ 2009 ref. 20;	29
RÅ 2009 ref. 25;	20
RÅ 2009 ref. 37;	12
RÅ 2009 ref. 38;	44
RÅ 2009 ref. 7;	28
RÅ 2009 ref. 82	25

I serien Anser har följande skrifter publicerats sedan år 2005:

- 2005:1 Regeringsrättsdomar i socialförsäkringsmål januari–december 2004. En rättsfallsöversikt
- 2007:1 EU-domar
- 2010:1 Regeringsrättens domar i socialförsäkringsmål. Januari 2005–december 2009. En rättsfallsöversikt